

Kamer van Volksvertegenwoordigers

ZITTING 1980-1981

29 APRIL 1981

WETSONTWERP

tot wijziging van het erfrecht
van de langstlevende echtgenoot

VERSLAG

NAMENS DE COMMISSIE
VOOR DE JUSTITIE (1)

UITGEBRACHT DOOR DE HEER BAERT

DAMES EN HEREN,

I. — Inleiding

Het oorspronkelijke wetsontwerp werd op 17 februari 1969 ingediend bij de Senaat (Stuk Senaat, n° 200 1968-1969) door de toenmalige Minister van Justitie de heer Vranckx; na bespreking door de Senaatscommissie voor de Justitie (verslag van de heer Vandekerckhove, Stuk Senaat, n° 30 van 1973-1974) werd de reeds sterk gewijzigde tekst in openbare vergadering op 21 november 1973 aangenomen.

(1) Samenstelling van de Commissie :

Voorzitter : de heer Léon Remacle.

A. — Leden : de heren Bourgeois, François, Grafé, Léon Remacle, Mevr. Ryckmans-Corin, de heren Suykerbuyk, Uyttendaele, Van Rompaey, Weckx, Willems. — de heren Boel, Brouhon, Bob Cools, Dejardin, Mevr. Detiège, de heren Jandrain, Van Cauwenberghe. — de heren Defraigne, Mundeeler, Van Belle, Van de Velde. — de heer Havelange. — de heer Baert.

B. — Plaatsvervangers : de heer Aerts, Mevr. Demeester-De Meyer, de heer Deschamps, Mevr. Dielens, de heren le Hardy de Beaulieu, Lernoux, Mevr. Smet, de heren Smets, Steverlynck, Van den Brande, Verhaegen. — Mevr. Adriaensens echtg. Huybrechts, de heren Baudson, Mevr. Brenez, de heren Delizée, Mangelschots, Van Acker, Van Gompel, Vanvelthoven. — de heren Albert Claes, De Winter, Gol, Kempinaire, Verberckmoes. — de heren Mordant, Risopoulos. — de heren Raphaël Declercq, Schiltz.

Zie :

797 (1980-1981) :

— N° 1 : Ontwerp opnieuw gewijzigd door de Senaat.

Chambre des Représentants

SESSION 1980-1981

29 AVRIL 1981

PROJET DE LOI

modifiant les droits successoraux
du conjoint survivant

RAPPORT

FAIT AU NOM DE LA COMMISSION
DE LA JUSTICE (1)

PAR M. BAERT

MESDAMES, MESSIEURS,

I. — Introduction

Le projet de loi initial a été déposé au Sénat le 17 février 1969 (Doc. Sénat n° 200 de 1968-1969) par le Ministre de la Justice de l'époque, M. Vranckx. Après avoir été discuté en Commission de la Justice du Sénat (rapport de M. Vandekerckhove, Doc. Sénat n° 30, 1973-1974), le projet a été adopté en séance publique le 21 novembre 1973, dans une version déjà considérablement modifiée.

(1) Composition de la Commission :

Président : M. Léon Remacle.

A. — Membres : MM. Bourgeois, François, Grafé, Léon Remacle, Mme Ryckmans-Corin, MM. Suykerbuyk, Uyttendaele, Van Rompaey, Weckx, Willems. — MM. Boel, Brouhon, Bob Cools, Dejardin, Mme Detiège, MM. Jandrain, Van Cauwenberghe. — MM. Defraigne, Mundeeler, Van Belle, Van de Velde. — M. Havelange. — M. Baert.

B. — Suppléants : M. Aerts, Mme Demeester-De Meyer, M. Deschamps, Mme Dielens, MM. le Hardy de Beaulieu, Lernoux, Mme Smet, MM. Smets, Steverlynck, Van den Brande, Verhaegen. — Mme Adriaensens épouse Huybrechts, M. Baudson, Mme Brenez, MM. Delizée, Mangelschots, Van Acker, Van Gompel, Vanvelthoven. — MM. Albert Claes, De Winter, Gol, Kempinaire, Verberckmoes. — MM. Mordant, Risopoulos. — MM. Raphaël Declercq, Schiltz.

Voir :

797 (1980-1981) :

— N° 1 : Projet réamendé par le Sénat.

In de Commissie voor de Justitie van de Kamer van Volksvertegenwoordigers onderging het ontwerp na uitvoerige bespreking nieuwe en belangrijke wijzigingen (verslag van de heer Baert, Stuk Kamer, n° 298/6 van 1974-1975). De voornaamste innovaties die door de Commissie voor de Justitie van de Kamer in het ontwerp werden aangebracht beoogden :

- het tot stand brengen van een reservataire deel voor de langstlevende echtgenoot;
- het principiële gelijkstellen van de echtgenoot in tweede huwelijk met die in eerste huwelijk, ook wanneer er kinderen uit een eerste huwelijk zijn.

Het aldus gewijzigde ontwerp werd door de Kamer van Volksvertegenwoordigers in openbare vergadering op 12 februari 1976 aangenomen.

In de Senaatscommissie voor de Justitie werd het opnieuw langdurig en diepgaand besproken. Hieromtrent zij verwezen naar het verslag van de heer Cooreman (Stuk Senaat, n° 600/2 van 1980-1981).

De nieuwe tekst werd dan voorgelegd aan de Raad van State, die op 11 december 1979 advies uitbracht.

Daarna werd de tekst opnieuw besproken door de Senaatscommissie voor de Justitie, en verder aangepast.

De definitieve tekst werd door de Senaat in openbare vergadering op 12 maart 1981 aangenomen.

* * *

Tijdens de vergadering van uw Commissie van 11 maart 1981 werd door de rapporteur een algemeen overzicht gegeven van de tekst zoals hij door de Senaatscommissie werd opgesteld en op 12 maart 1981, op een kleine wijziging na, door de Senaat zou worden aangenomen.

Door verscheidene leden van de Commissie werd aan de rapporteur gevraagd een samenvattende nota te bezorgen betreffende de algemene beginselen en de strekking van de door de Senaat aangenomen tekst, en van de voornaamste regelen die door het wetsontwerp worden ingevoerd met betrekking tot het erfrecht van de langstlevende echtgenoot.

Gevolg gevend aan dit verzoek heeft uw rapporteur een samenvattende nota in verband met het wetsontwerp opgesteld, waardoor een overzichtelijk en helder beeld van deze ingrijpende wijziging kan worden verkregen.

Deze nota die als leidraad werd gebruikt bij de bespreking van de artikelen, wordt hierna overgenomen.

I. Algemene regeling van het erfrecht van de langstlevende echtgenoot

Die maakt het voorwerp uit van artikel 8 van het ontwerp (vooral van de nieuwe artt. 745bis en 745ter van het Burgerlijk Wetboek).

1) *Er zijn kinderen of afstammelingen van de de cujus* (om het even of het nu gaat om wettige, natuurlijke of geadopteerde kinderen of hun wettige afstammelingen) :

De langstlevende heeft het vruchtgebruik op de gehele nalatenschap.

2) *Er zijn slechts andere erfgenamen dan kinderen of hun wettige afstammelingen* (bvb ouders, broers of zusters, neven of nichten enz.) :

De langstlevende krijgt de volle eigendom van het gemeenschappelijk vermogen.

Hij krijgt bovendien het vruchtgebruik op alle andere goederen.

A la Commission de la Justice de la Chambre des Représentants, le projet a subi, après de longues discussions, de nouvelles et importantes modifications (rapport de M. Baert, Doc. Chambre n° 298/6 de 1974-1975). Les innovations principales apportées au projet par la Commission de la Justice portent sur :

- la création d'une réserve pour le conjoint survivant;

- l'assimilation de principe du conjoint en deuxième nocces au conjoint en premières nocces, même s'il y a des enfants du premier mariage.

Le projet ainsi modifié a été adopté en séance publique par la Chambre des Représentants le 12 février 1976.

Il a à nouveau été longuement discuté de manière approfondie en Commission de la Justice du Sénat. A cet égard, nous renvoyons au rapport de M. Cooreman (Doc. Sénat n° 600/2 de 1980-1981).

Le nouveau texte a ensuite été soumis au Conseil d'Etat, qui a émis son avis le 11 décembre 1979.

Par la suite, le texte a été réexaminé par la Commission de la Justice du Sénat où il a été adapté une nouvelle fois.

Le texte définitif a été adopté par le Sénat en séance publique du 12 mars 1981.

* * *

Lors de la réunion de votre Commission en date du 11 mars 1981, le rapporteur a donné un aperçu général du texte, tel qu'il a été établi par la Commission du Sénat et tel qu'il devait être adopté par le Sénat le 12 mars 1981, à une légère modification près.

Plusieurs membres de la Commission ont demandé au rapporteur de leur faire parvenir une note résumant les principes généraux et la portée du texte adopté par le Sénat ainsi que les principales règles introduites par le projet de loi quant aux droits successoraux du conjoint survivant.

Pour répondre à cette demande, votre rapporteur a rédigé une note résumant le projet de loi et permettant de se faire une idée globale et claire de cette modification profonde.

Cette note, qui a servi de fil conducteur à la discussion des articles, est reprise ci-après.

I. Régime général des droits successoraux du conjoint survivant

Celui-ci fait l'objet de l'article 8 du projet (surtout des nouveaux articles 745bis et 745ter du Code civil).

1) *Le de cujus laisse des enfants ou des descendants* (il peut tout aussi bien s'agir d'enfants légitimes, naturels ou adoptés ou de leurs descendants légitimes) :

Le conjoint survivant a l'usufruit de toute la succession.

2) *Les seuls héritiers ne sont ni des enfants ni des descendants légitimes de ceux-ci* (il s'agit donc, par exemple, de parents, frères ou sœurs, neveux ou nièces, etc.) :

Le conjoint survivant recueille la pleine propriété du patrimoine commun.

Il recueille, en outre, l'usufruit de tous les autres biens.

3) *Er zijn geen andere erfgerechtigden* : de ganse nalatenschap komt in volle eigendom toe aan de langstlevende echtgenoot.

Dit alles vinden we in het nieuwe artikel 745bis, § 1, van het Burgerlijk Wetboek.

Opmerkingen :

a) Dit vruchtgebruik zal de langstlevende ook hebben op de goederen onderworpen aan het recht van wettelijke terugkeer, behoudens andere beschikkingen in schenking of testament (art. 745bis, § 2).

b) Er worden garanties voorzien ten behoeve van de blote eigenaar : boedelbeschrijving, staat van de onroerende goederen, belegging van gelden, omzetting van titels aan toonder in inschrijvingen op naam of gemeenschappelijke deponeering (art. 745ter).

II. Omzetting van het erfelijk vruchtgebruik

1) *Wie kan de omzetting vragen* (zie artt. 745quater en 745quinquies) ?

a) *Er zijn kinderen of wettige afstammelingen daarvan* : zowel de langstlevende echtgenoot als diens kinderen of afstammelingen (=blote eigenaars) mogen de omzetting vragen in een recht in volle eigendom, een kapitaal of een gewaarborgde en geïndexeerde rente.

Het recht om een omzetting te vragen is geen absoluut recht.

De rechtbank kan de omzetting weigeren (verslag van Senator Cooreman, blz. 19).

b) *Er zijn slechts andere erfgenamen dan kinderen of hun wettige afstammelingen* : binnen de vijf jaar na het overlijden kan de langstlevende de omzetting eisen. Deze moet in principe toegestaan worden.

De andere medegerechtigden kunnen die in principe niet vragen.

Doch de rechtbank kan :

1° de omzetting aan de langstlevende echtgenoot weigeren « wanneer zulks de belangen van een onderneming of van een beroepsarbeid ernstig zou schaden » ;

2° wegens omstandigheden eigen aan de zaak, uitzonderlijk de omzetting toestaan aan een andere blote eigenaar of ook, na de termijn van vijf jaar, aan de langstlevende echtgenoot.

Van deze algemene regeling wordt afgeweken voor twee soorten van goederen, namelijk :

c) *goederen onderworpen aan het recht van wettelijke terugkeer* : enkel degene die dat recht bezit kan de omzetting vorderen.

d) *gezinswoning en huisraad* : het vruchtgebruik hierop kan niet worden omgezet dan met instemming van de langstlevende echtgenoot (art. 745quater, § 4).

Deze kan te allen tijde de blote eigendom inkopen (art. 745quater, § 2, tweede lid). De rechtbank kan dit weigeren om dezelfde redenen als die onder b).

Opmerkingen :

1) Het recht op omzetting van het vruchtgebruik respectievelijk op inkopen van de blote eigendom van de gezinswoning geldt voor elk vruchtgebruik, ongeacht de oorsprong ervan (dus ook voor b.v. een vruchtgebruik bij schenking of testament toegestaan) (art. 745quinquies, § 1).

3) *Il n'y a pas d'autres successibles* : le conjoint survivant recueille la pleine propriété de toute la succession.

Ces dispositions figurent au nouvel article 745bis, § 1, du Code civil.

Observations :

a) Le conjoint survivant aura en outre l'usufruit des biens soumis au droit de retour légal, sauf disposition contraire dans l'acte de donation ou dans le testament (art. 745bis, § 2).

b) Des garanties sont prévues en faveur du nu-propriétaire : inventaire, état des immeubles, emploi des sommes, conversion des titres au porteur en inscriptions nominatives ou dépôt de ceux-ci à un compte commun (art. 745ter).

II. Conversion de l'usufruit successoral

1) *Qui peut demander la conversion* (voir art. 745quater et 745quinquies) ?

a) *Le de cujus laisse des enfants ou des descendants légitimes de ceux-ci* : le conjoint survivant ainsi que les enfants ou descendants de ceux-ci (=nus-propriétaires) peuvent demander la conversion en pleine propriété, en capital ou en une rente indexée et garantie.

Le droit à la conversion n'est pas un droit absolu.

Le tribunal peut refuser la conversion (rapport du Sénateur Cooreman, p. 19).

b) *Les seuls héritiers ne sont ni des enfants ni des descendants légitimes de ceux-ci* : le conjoint survivant peut exiger la conversion dans les cinq ans du décès. En principe elle doit être accordée.

Les autres ayants droit ne peuvent pas la demander en principe.

Le tribunal peut :

1° refuser la conversion « si elle est de nature à nuire gravement aux intérêts d'une entreprise ou d'une activité professionnelle » ;

2° en raison de circonstances propres à la cause, accorder exceptionnellement la conversion à un autre nu-propriétaire ou, même après le délai de cinq ans, au conjoint survivant.

Il est dérogé à cette règle générale pour deux sortes de biens :

c) *biens soumis au droit de retour légal* : seul le titulaire de ce droit peut demander la conversion.

d) *logement familial et meubles meublants* : l'usufruit de ceux-ci ne peut être converti que de l'accord du conjoint survivant (art. 745quater, § 4).

Celui-ci peut à tout moment racheter la nue-propriété (art. 745quater, § 2, deuxième alinéa), ce que le tribunal peut refuser pour les mêmes motifs que ceux cités au b).

Observations :

1) Le droit de demander la conversion de l'usufruit ou le rachat de la nue-propriété du logement familial s'applique à tout usufruit, quelle qu'en soit l'origine (donc également à l'usufruit accordé par donation ou testament) (art. 745quinquies, § 1).

2) Dit recht is persoonlijk en niet overdraagbaar; het kan niet uitgeoefend worden door de schuldeisers (dus ook niet door bvb. de kopers van de blote eigendom) (art. 745quinquies, § 1, tweede lid).

3) Het recht kan in principe bvb. bij testament worden ontnomen.

Echter niet :

— aan de afstammelingen uit een vorig huwelijk van de eerststervende;

— aan de langstlevende betreffende de gezinswoning (ook wat het recht op inkoop betreft).

(art. 745quinquies, § 2).

2) *Op welke wijze geschiedt de omzetting* (art. 745sexies, §§ 1 en 2) ?

a) Alle betrokkenen zijn meerderjarig en handelingsbekwaam :

— zij kunnen zonder meer overeenkomen betreffende de omzetting (of de inkoop van de gezinswoning);

— indien zij niet overeenkomen beslist de rechtbank op verzoekschrift, na oproeping bij gerechtsbrief.

De rechtbank beschikt over de meest uitgebreide bevoegdheid (art. 745sexies, § 2, tweede lid).

b) Er zijn minderjarigen of onbekwamen : toepassing van artikel 1206 van het Gerechtelijk Wetboek, dat de procedure regelt van vereffeningen met minderjarigen : omzetting ten overstaan van de vrederechter (art. 745sexies, § 1, tweede lid).

3) Modaliteiten van de omzetting :

Deze gelden natuurlijk slechts voor zover de partijen, daartoe bekwaam, niet overeenkomen, met andere woorden wanneer de omzetting door de rechtbank geschiedt.

— De omzetting respectievelijk de inkoop van de gezinswoning hebben geen terugwerkende kracht (art. 745sexies, § 4).

— Het vruchtgebruik wordt berekend volgens de waarde op de dag van de omzetting. Er moet rekening gehouden worden met de klassieke elementen voor de waardebeoordeling van een vruchtgebruik (art. 745sexies, § 3), o.m. de waarde en de opbrengst van de goederen, de leeftijd van de vruchtgebruiker.

— Wanneer er afstammelingen uit een vorig huwelijk van de eerststervende zijn, wordt voor de waardebeoordeling van het vruchtgebruik de langstlevende echtgenoot geacht tenminste 20 jaar ouder te zijn dan de oudste afstammeling uit dat vorige huwelijk, met dien verstande dat, indien het leeftijdsverschil groter is, de werkelijke leeftijd van de langstlevende als grondslag wordt genomen (art. 745quinquies, § 3).

III. Het voorbehouden gedeelte van de langstlevende echtgenoot

1) Principe

Het voorbehouden gedeelte toegekend aan de langstlevende echtgenoot is, zoals ook de Kamer vroeger reeds in zekere mate — zij het op deels andere grondslagen — had bepaald, dubbel :

a) het vruchtgebruik op de helft van de nalatenschap van de eerst overledene;

b) in elk geval het vruchtgebruik op de gezinswoning en het stoffend huisraad.

2) Ce droit est personnel et incessible. Il ne peut être exercé par les créanciers (ni par les acquéreurs de la nue-propriété) (art. 745quinquies, § 1, deuxième alinéa).

3) Le droit peut, en principe, être retiré par testament, par exemple.

Toutefois ne peuvent en être privés :

— les descendants d'un précédent mariage du prémourant;

— le conjoint survivant pour ce qui est du logement familial (également en ce qui concerne le droit de rachat).

(art. 745quinquies, § 2).

2) *Comment s'opère la conversion* (art. 745 sexies, §§ 1 et 2) ?

a) Tous les intéressés sont majeurs et capables :

— ils peuvent sans plus se mettre d'accord sur la conversion (ou le rachat du logement familial);

— à défaut d'accord, le tribunal se prononce sur réquête (appel à la cause par pli judiciaire).

Le tribunal dispose du pouvoir le plus large (art. 745sexies, § 2, deuxième alinéa).

b) Il y a des mineurs ou des incapables : application de l'article 1206 du Code judiciaire, qui règle la procédure des liquidations dans le cas où il y a des mineurs : conversion devant le juge de paix (art. 745sexies, § 1, deuxième alinéa).

3) Modalités de la conversion :

Celles-ci ne sont évidemment applicables que dans la mesure où les parties qui en ont la capacité ne se mettent pas d'accord, en d'autres termes, lorsque la conversion est opérée par le tribunal.

— La conversion ou le rachat du logement familial n'ont aucun effet rétroactif (art. 745sexies, § 4).

— L'usufruit est estimé au jour de la conversion. Il est tenu compte des éléments qui sont normalement pris en considération pour déterminer la valeur d'un usufruit (art. 745sexies, § 3), notamment de la valeur et du revenu des biens ainsi que de l'âge de l'usufruitier.

— Lorsqu'il y a des descendants d'un précédent mariage du prémourant, le conjoint survivant est, pour la détermination de la valeur de l'usufruit, censé avoir au moins 20 ans de plus que l'aîné des descendants de ce précédent mariage, étant entendu que, si la différence d'âge est plus importante, c'est l'âge réel du survivant qui est pris comme base (art. 745quinquies, § 3).

III. La quotité réservée au conjoint survivant

1) Principe

Comme la Chambre l'avait aussi, dans une certaine mesure, décidé précédemment — fût-ce sur des bases partiellement différentes —, la quotité réservée qui est attribuée au conjoint survivant est double :

a) l'usufruit de la moitié de la succession du prémourant;

b) en tout cas, l'usufruit du logement familial et des meubles meublants qui le garnissent.

Dit laatste wordt aangerekend op het eerste.

In het tweede lid van § 2 van artikel 915bis van het Burgerlijk Wetboek, wordt bepaald wat de gezinswoning is in geval van feitelijke scheiding. Terzake zij verwezen naar de bespreking van dit artikel (art. 24 van het ontwerp).

Deze omschrijving zal in voorkomend geval ook gelden voor artikel 745quater, §§ 2 en 4 (omzetting en inkoop) zie ook het verslag van Senator Cooreman, blz. 21).

2) Uitoefening

Deze reserve wordt proportioneel genomen op het voorbehouden gedeelte en op het beschikbaar gedeelte. Zulks natuurlijk voor zover de langstlevende echtgenoot opkomt samen met reservataire erfgenamen (art. 915bis, § 4).

3) *Mogelijkheid om de reserve bij testament te ontnemen* (art. 915bis, § 3 van het Burgerlijk Wetboek; art. 24 van het ontwerp).

Dit kan in één enkel geval: wanneer de echtgenoten op de dag van het overlijden sinds meer dan 6 maanden gescheiden leefden en de de cuius vóór zijn overlijden bij een gerechtelijke akte een afzonderlijk verblijf had gevorderd. Er moet dan een testament worden gemaakt waarbij het voorbehouden gedeelte aan de langstlevende wordt ontnomen.

Dit zal niet gelden in geval van overeenkomst voorafgaand aan een echtscheiding bij onderlinge toestemming. Waarom niet? Omdat de echtgenoten dan (zie art. 32, waarbij art. 1287 van het Gerechtelijk Wetboek word aangevuld) hun rechten daaromtrent hebben moeten regelen in die overeenkomst.

IV. Uitsluiting of verval van erfrecht (art. 745septies)

1) Dit is mogelijk in twee gevallen:

a) bij ontzetting uit de ouderlijke macht (geheel of gedeeltelijk) over de kinderen uit het huwelijk met de overledene;

b) bij uitsluiting of ontzetting uit de voogdij over dezelfde kinderen wegens kennelijk wangedrag (zie art. 444 van het Burgerlijk Wetboek).

De vordering moet binnen het jaar worden ingesteld en het vonnis werkt terug tot op de datum van het instellen van de eis.

2) Wanneer er omzetting heeft plaats gehad in volle eigendom of kapitaal of inkoop van de gezinswoning, geeft uitsluiting of verval aanleiding tot vergoeding.

Die vergoeding stemt overeen met de waarde van het vruchtgebruik op het ogenblik van het instellen van de vordering.

In geval van omzetting in een lijfrente heeft het vonnis uitwerking op het ogenblik van het instellen van de vordering, d.w.z. dat van dat ogenblik af de lijfrente niet meer moet worden betaald.

Opmerkingen:

a) Het is evident dat er géén erfrecht is in geval van echtscheiding of scheiding van tafel en bed (zie nieuw art. 731 van het Burgerlijk Wetboek).

b) De uitsluiting of het verval zijn facultatief en kunnen ook gedeeltelijk zijn (aanhef van art. 745septies, § 1).

Ce dernier usufruit est imputé sur le premier.

Le deuxième alinéa du § 2 de l'article 915bis du Code civil définit quel est le logement familial en cas de séparation de fait. Il convient à ce propos de se référer à la discussion de cet article (art. 24 du projet).

Cette définition s'applique aussi, le cas échéant, en ce qui concerne l'article 745quater, §§ 2 et 4 (conversion et rachat) (voir également le rapport du Sénateur Cooreman, p. 21).

2) Modalités

Cette réserve s'impute de manière proportionnelle sur la quotité réservée et sur la quotité disponible, pour autant bien sûr que le conjoint survivant soit en concours avec des héritiers réservataires (art. 915bis, § 4).

3) *Possibilité de priver le conjoint survivant de la réserve par testament* (art. 915bis, § 3 du Code civil; art. 24 du projet).

Cette possibilité n'existe que dans un seul cas: lorsqu'au jour du décès les époux étaient séparés depuis plus de 6 mois et que le de cuius a, avant son décès, réclamé une résidence séparée par un acte judiciaire. Il doit alors être dressé un testament privant le conjoint survivant de la réserve.

Cette disposition n'est pas applicable en cas de convention préalable à un divorce par consentement mutuel. Pourquoi? Parce que les époux ont dû, en l'occurrence, régler leurs droits successoraux dans cette convention (cfr. art. 32 complétant l'art. 1287 du Code judiciaire).

IV. Exclusion ou déchéance des droits successoraux (art. 745septies)

1) L'exclusion ou la déchéance des droits successoraux est possible dans deux cas:

a) en cas de déchéance (totale ou partielle) de l'autorité parentale à l'égard des enfants issus du mariage avec le défunt;

b) en cas d'exclusion ou de destitution pour inconduite notoire de la tutelle à l'égard de ces mêmes enfants (cf. art. 444 du Code civil).

L'action doit être introduite dans l'année et le jugement rétroagit à la date de l'introduction de la demande.

2) S'il y a eu conversion en pleine propriété ou en un capital ou rachat du logement familial, l'exclusion ou la déchéance donnent lieu à indemnité.

Cette indemnité correspond à la valeur de l'usufruit à la date de l'introduction de la demande.

Si la conversion a eu lieu en rente viagère, le jugement rétroagit à la date de l'introduction de la demande, c'est-à-dire qu'à partir de cette date la rente viagère ne doit plus être payée.

Observations:

a) Il est évident qu'il n'y a pas de droits successoraux en cas de divorce ou de séparation de corps (cf. nouvel art. 731 du Code civil).

b) L'exclusion ou la déchéance sont facultatives et peuvent également être partielles (phrase liminaire de l'art. 745septies, § 1).

V. *Aanrekening van giften*
(art. 858bis van het Burgerlijk Wetboek)

1) Erfgerechtigden (andere dan de langstlevende echtgenoot) die giften hebben gekregen in te brengen door mindere ontvangst, kunnen zich tegenover de langstlevende echtgenoot bevrijden door hem een geïndexeerde rente te betalen tegen een intrestvoet te bepalen door de vrederechter of de rechtbank (waar de vordering tot vereffening hangende is).

De rente wordt berekend op de waarde van de goederen op de dag van het overlijden.

Opmerking :

Wanneer zulke schenking met toestemming van de langstlevende is gedaan, wordt zij te zijnen opzichte geacht te zijn gedaan met vrijstelling van inbreng, behoudens andere beschikking.

2) De langstlevende echtgenoot die een gift heeft gekregen in te brengen door mindere ontvangst en op de geschenken of gelegateerde goederen een recht van vruchtgebruik heeft, behoudt het vruchtgebruik zonder borg te moeten stellen, en brengt de blote eigendom van de goederen in, in natura of in tegenwaarde.

3) In beide gevallen kan de rente worden gekapitaliseerd of het vruchtgebruik omgezet conform de bepalingen van de artikelen 745*quater* tot 745*sexies*.

VI. *Uitbreiding*
van het beschikbaar gedeelte tussen echtgenoten

De mogelijkheid om aan de langstlevende echtgenoot te schenken of te legateren wordt uitgebreid :

a) wanneer er kinderen of wettige afstammelingen daarvan zijn kan de langstlevende echtgenoot evenveel krijgen als een derde (toepassing van art. 913 van het Burgerlijk Wetboek), onverminderd het erfelijk vruchtgebruik op de rest (nieuw art. 1094, 1ste lid, art. 28 van het ontwerp), behoudens andere beschikking;

b) zijn er geen kinderen of afstammelingen daarvan, dan kan de langstlevende alles krijgen, ook wanneer er ascendenten zijn, m.a.w. de reserve van de ascendenten wordt tegenover de langstlevende echtgenoot afgeschaft (nieuw 2^e lid van art. 915 van het Burgerlijk Wetboek, art. 23 van het ontwerp);

c) heeft in het tweede geval de echtgenoot giften in volle eigendom ontvangen, dan behoudt hij op het overige van de nalatenschap (inbegrepen het deel van de eerststervende in het gemeenschappelijke vermogen) zijn erfrechten zoals geregeld door artikel 745*bis*, behoudens andere beschikking (nieuw art. 1094 van het Burgerlijk Wetboek);

d) indien de eerststervende de wil te kennen gegeven heeft om de rechten van de langstlevende te beperken tot het geschonkene of gelegateerde, behoudt de langstlevende in elk geval zijn recht op zijn voorbehouden deel, in voorkomend geval volgens de waarde daarvan in kapitaal;

e) er is geen speciale beperking meer van het beschikbaar gedeelte tussen de echtgenoten in geval van bestaan van kinderen uit een vorig huwelijk (afschaffing van art. 1098 van het Burgerlijk Wetboek, art. 31 van het ontwerp).

VII. *Aanpassing van de alimentatieverplichting*

1) Tegenover de kinderen uit een vorig huwelijk van de eerststervende: de langstlevende moet aan die kinderen kost, onderhoud en opvoeding verschaffen binnen de per-

V. *Imputation des libéralités*
(art. 858bis du Code civil)

1) Les successibles (autres que le conjoint survivant) ayant reçu des libéralités rapportables en moins prenant peuvent s'acquitter envers le conjoint survivant en lui payant une rente indexée, qui est calculée à un taux fixé par le juge de paix ou par le tribunal (devant lequel la liquidation de la succession est pendante).

La rente est calculée en fonction de la valeur des biens au jour du décès.

Observation :

Quand une telle donation est faite du consentement du conjoint survivant, elle est, sauf s'il en a été disposé autrement, réputée faite avec dispense de rapport à son égard.

2) Le conjoint survivant qui a reçu une libéralité rapportable en moins prenant et qui a droit à l'usufruit des biens donnés ou légués, conserve l'usufruit sans être tenu de fournir caution et rapporte la nue-propriété de ces biens, soit en nature, soit en valeur.

3) Dans les deux cas, la rente peut être capitalisée ou l'usufruit converti conformément aux dispositions des articles 745*quater* à 745 *sexies*.

VI. *Extension*
de la quotité disponible entre époux

La possibilité de donner ou de léguer au conjoint survivant est élargie :

a) lorsqu'il y a des enfants ou des descendants légitimes de ceux-ci, le conjoint survivant peut recevoir autant qu'un tiers (application de l'art. 913 du Code civil), sans préjudice de l'usufruit successoral sur le surplus (nouvel art. 1094, 1er alinéa, art. 28 du projet), sauf disposition contraire;

b) s'il n'y a ni enfants ni descendants de ceux-ci, le conjoint survivant peut recevoir la totalité des biens, même s'il y a des ascendants; en d'autres termes, la réserve des ascendants est supprimée à l'égard du conjoint survivant (art. 915, 2e alinéa nouveau du Code civil, art. 23 du projet);

c) si, dans le second cas, le conjoint a reçu des libéralités en pleine propriété, il conserve, sur le reste de la succession, (y compris la part du prémourant dans le patrimoine commun) les droits successoraux qui lui sont reconnus par l'article 745*bis*, sauf disposition contraire (nouvel art. 1094 du Code civil);

d) si le prémourant a manifesté sa volonté de limiter les droits du conjoint survivant aux biens donnés ou légués, celui-ci conserve, de toute manière, son droit sur sa quotité réservée, le cas échéant d'après la valeur de celle-ci en capital;

e) il n'existe plus de limitation spéciale de la quotité disponible entre époux lorsqu'il y a des enfants issus d'un précédent mariage (abrogation de l'art. 1098 du Code civil, art. 31 du projet).

VII. *Adaptation de l'obligation alimentaire*

1) A l'égard des enfants issus d'un mariage précédent : le conjoint survivant doit à ces enfants la nourriture, l'entretien et l'éducation, dans les limites de ce qu'il a recueilli

ken van wat hij uit de nalatenschap van de eerststervende heeft ontvangen, krachtens de wet, bij huwelijkscontract, schenking of testament (aanvulling van art. 203 van het Burgerlijk Wetboek; art. 1 van het ontwerp).

2) Nalatenschap van de eerststervende tegenover de langstlevende: deze nalatenschap is aan de langstlevende levensonderhoud verschuldigd voor zover die behoeftig is, ook wanneer er gemeenschappelijke kinderen zijn (dit is nieuw), of wanneer er scheiding van tafel en bed is (art. 205bis, § 1 van het Burgerlijk Wetboek; art. 4 van het ontwerp).

3) Tegenover bloedverwanten in opgaande lijn wanneer er geen nakomelingen zijn: de nalatenschap van de echtgenoot is aan diens ascendenten, voor zover zij ten tijde van het overlijden behoeftig waren, levensonderhoud verschuldigd ten belope van de erfrechten die zij verliezen ten gevolge van giften aan de langstlevende echtgenoot (art. 205bis, § 2 van het Burgerlijk Wetboek).

Opmerking :

In de §§ 3, 4 en 5 van het nieuwe artikel 205bis van het Burgerlijk Wetboek, worden de bestaande §§ 3, 4 en 5 van het huidige artikel 205 bevestigd.

VIII. Overgangsbepalingen

Er zijn er slechts drie :

1) Ingeval er schenkingen zijn bij huwelijkscontract, kunnen die uitgebreid worden, bij wijze van nieuwe beschikking zonder dat de formaliteiten van de artikelen 1394 tot 1396 van het Burgerlijk Wetboek moeten worden nageleefd.

Dit dient binnen het jaar na de inwerkingtreding van de wet te geschieden bij notariële akte.

De notaris die de akte opmaakt moet een expeditie overmaken aan de notaris-bewaarder van de minuut van de oorspronkelijke akte. Die vermeldt de wijziging op de minuut en de uitgaven ervan.

2) Begiftiging met « het grootst mogelijk beschikbare gedeelte » :

a) de partijen worden geacht, het beschikbaar gedeelte bedoeld in de artikelen 913 en 915 te hebben gewild;

b) uitdrukkelijke handhaving van de oorspronkelijke gifte is mogelijk. Dit dient bij notariële akte te geschieden (zie verslag van Senator Cooreman, blz. 46). Dit geldt zowel voor begiftigingen bij huwelijkscontract als voor schenkingen die staande het huwelijk, vóór de inwerkingtreding van de wet werden gedaan.

3) Bij procedure tot echtscheiding of scheiding van tafel en bed bij onderlinge toestemming, kan de overeenkomst bedoeld bij artikel 1287 van het Gerechtelijk Wetboek worden aangevuld.

* * *

Verscheidene leden van de Commissie verheugen er zich over dat de beide Kamers eindelijk met éénzelfde tekst zullen kunnen instemmen.

De Senaatscommissie en de Senaat hebben inderdaad de fundamentele beginselen zoals die door de Kamer ofwel in het ontwerp waren ingevoerd, ofwel door de Kamer werden goedgekeurd, behouden.

de la succession du prémourant en vertu de la loi, d'un contrat de mariage, d'une donation ou d'un testament (ajout à l'art. 203 du Code civil; art. 1er du projet).

2) La succession du prémourant à l'égard du survivant : la succession doit des aliments au conjoint survivant si ce dernier est dans le besoin, même s'il y a des enfants communs (disposition nouvelle) ou en cas de séparation de corps (art. 205bis, § 1, du Code civil, art. 4 du projet).

3) A l'égard des ascendants s'il n'y a pas de postérité : la succession du conjoint doit aux ascendants de ce dernier, pour autant qu'ils soient dans le besoin au moment du décès, des aliments à concurrence des droits successoraux dont ils sont privés par des libéralités au profit du conjoint survivant (art. 205bis, § 2, du Code civil).

Observation :

Les §§ 3, 4 et 5 du nouvel article 205bis du Code civil confirment les §§ 3, 4 et 5 de l'article 205 actuel.

VIII. Dispositions transitoires

Il n'y a que trois dispositions transitoires :

1) Les donations faites par contrat de mariage, avant l'entrée en vigueur de la loi, peuvent être étendues par une disposition nouvelle sans qu'il faille observer les formalités prévues aux articles 1394 à 1396 du Code civil.

Cette démarche doit être effectuée par acte notarié dans le délai d'un an à partir de l'entrée en vigueur de la loi.

Le notaire qui établit l'acte est tenu d'en transmettre une expédition au notaire détenteur de la minute de l'acte initial. Celui-ci fera mention de la modification au pied de la minute ainsi que dans les expéditions qu'il en délivrera.

2) Donation de « la plus forte quotité dont il est permis de disposer » :

a) les parties sont censées avoir voulu donner la quotité disponible visée aux articles 913 et 915;

b) la donation primitive peut être maintenue par une déclaration expresse. Celle-ci doit se faire par acte notarié (voir rapport du Sénateur Cooreman, p. 46). Cette disposition s'applique tant aux donations faites par contrat de mariage qu'à celles qui ont été faites pendant le mariage, avant l'entrée en vigueur de la loi.

3) En cas de procédure de divorce ou de séparation de corps par consentement mutuel, les parties peuvent compléter la convention visée à l'article 1287 du Code judiciaire.

* * *

Plusieurs membres se réjouissent que les deux Chambres puissent enfin se mettre d'accord sur un seul texte.

La Commission du Sénat et le Sénat ont en effet maintenu les principes fondamentaux introduits dans le projet ou adoptés par la Chambre.

Er wordt met nadruk op gewezen dat aldus de hiernavolgende beginselen werden bevestigd :

- 1) de algemene regeling van het erfrecht zelf, zoals die reeds in het oorspronkelijk door de Senaat goedgekeurde ontwerp voorkwam;
- 2) de reserve van de langstlevende echtgenoot die door de Kamer werd ingevoerd;
- 3) het gelijkstellen, althans « grosso modo » van de langstlevende echtgenoot wanneer er van de eerststervende kinderen waren uit een vorig huwelijk, met een echtgenoot in eerste huwelijk. Ook hier gaat het om een beginsel dat door de Kamer werd ingevoerd;
- 4) het uitbreiden van het beschikbaar gedeelte tussen echtgenoten en het afschaffen van de reserve van de ascendenten tegenover de langstlevende echtgenoot;
- 5) de algemene beginselen betreffende de omzetting van het vruchtgebruik;
- 6) de garanties voor de blote eigenaars;
- 7) de bevoorrechte positie van de langstlevende echtgenoot t.o.v. de gezinswoning en het daarin aanwezige huisraad;
- 8) de aanrekening van schenkingen en legaten.

Daartegenover heeft de Senaat, naast een aantal legistiek-technische verbeteringen, ook enkele wijzigingen aangebracht, waarvan de voornaamste zijn :

a) Aan de rechter wordt een grotere macht toegekend in verband met de omzetting van het vruchtgebruik, zowel wat het inwilligen ervan betreft (art. 745quater, § 1 en § 2 van het Burgerlijk Wetboek), als wat de procedure en modaliteiten van de omzetting betreft (art. 745quater, § 1, *in fine*, art. 745sexies, § 2 en § 3 van het Burgerlijk Wetboek). Ook in verscheidene andere gevallen krijgt de rechter een grotere beoordelingsbevoegdheid (zie verslag van senator Cooreman, blz. 8).

Over het algemeen is er een zekere verfijning van het overnamerecht en de invoering van het inkooprecht van de gezinswoning (art. 745quater, §§ 2 en 4, en art. 745quinquies en 745sexies, § 3, van het Burgerlijk Wetboek).

b) Er is voorzien in een nieuwe bescherming van kinderen of hun afstammelingen uit een vorig huwelijk van de eerststervende :

— het recht om de omzetting te vragen kan hun niet worden ontnomen (art. 745quinquies, § 2, van het Burgerlijk Wetboek);

— de langstlevende echtgenoot wordt, in geval van omzetting, te hunnen opzichte geacht tenminste 20 jaar ouder te zijn dan de oudste afstammeling (art. 745quinquies, § 3, van het Burgerlijk Wetboek);

— er is een correctief onder vorm van een alimentatieplicht van de langstlevende echtgenoot tegenover kinderen uit een vorig huwelijk van de eerststervende (nieuw tweede lid van art. 203 van het Burgerlijk Wetboek).

c) Het verlies van het erfrecht wegens zware fout van de langstlevende echtgenoot die oorzaak was van de feitelijke scheiding of van het instellen van een eis tot scheiding valt weg.

Enkel uitsluiting of verval wegens ontzetting uit de ouderlijke macht of wegens uitsluiting of ontzetting uit de voogdij op grond van kennelijk wangedrag blijft bestaan. De uitsluiting resp. het verval zijn hier facultatief (art. 745septies, § 1, van het Burgerlijk Wetboek).

Il faut souligner qu'ont ainsi été confirmés les principes suivants :

1) le régime général des droits successoraux tel qu'il figurait déjà dans le projet initial adopté par le Sénat;

2) la réserve du conjoint survivant, laquelle a été introduite par la Chambre;

3) l'assimilation, du moins « grosso modo », du conjoint survivant au conjoint en premières nocces, lorsque le prémourant a laissé des enfants issus d'un précédent mariage. Il s'agit là une nouvelle fois d'un principe qui a été introduit par la Chambre;

4) l'extension de la quotité disponible entre époux et la suppression de la réserve des ascendants à l'égard du conjoint survivant;

5) les principes généraux relatifs à la conversion de l'usufruit;

6) les garanties en faveur des nus-propriétaires;

7) le privilège du conjoint survivant sur le logement familial et les meubles meublants qui le garnissent;

8) l'imputation des legs et donations.

En revanche, outre un certain nombre d'améliorations techniques et légistiques, le Sénat a également apporté quelques modifications dont les principales sont :

a) Des pouvoirs plus étendus sont conférés au juge en ce qui concerne la conversion de l'usufruit, tant pour ce qui est de l'agrément de la demande de conversion (art. 745quater, § 1 et § 2 du Code civil) que de la procédure et des modalités de la conversion (art. 745quater, § 1, *in fine*, art. 745sexies, § 2 et § 3 du Code civil). Dans divers autres cas également, le juge aura un pouvoir d'appréciation accru (voir rapport du sénateur Cooreman, p. 8).

Dans l'ensemble, le droit de reprise est précisé et le droit de rachat du logement familial est instauré (art. 745quater, § 2 et § 4, et art. 745quinquies et 745sexies, § 3 du Code civil).

b) Une protection nouvelle des enfants issus d'un précédent mariage du prémourant ou de leurs descendants est prévue :

— ils ne peuvent être privés du droit de demander la conversion (art. 745quinquies, § 2, du Code civil);

— en cas de conversion, le conjoint survivant est censé avoir au moins 20 ans de plus que l'aîné des descendants (art. 745quinquies, § 3, du Code civil);

— il est prévu un correctif sous forme d'une obligation alimentaire à charge du conjoint survivant à l'égard des enfants issus d'un précédent mariage du prémourant (nouveau alinéa 2 de l'article 203 du Code civil).

c) La déchéance des droits successoraux en raison d'une faute grave commise par le conjoint survivant et ayant entraîné une séparation de fait ou une action en divorce ou en séparation de corps n'a pas été retenue.

Seules l'exclusion ou la déchéance du chef de déchéance de l'autorité parentale ou d'exclusion ou de destitution de la tutelle pour inconduite notoire ont été maintenues. En l'occurrence, l'exclusion ou la déchéance restent facultatives (art. 745septies, § 1, du Code civil).

Daartegenover staat echter :

— dat die uitsluiting of vervallenverklaring ook mogelijk is na omzetting in volle eigendom of kapitaal door toekening van een vergoeding (art. 745septies, § 3, van het Burgerlijk Wetboek);

— dat in geval van feitelijke scheiding het erfrecht, ook de reserve, bij testament aan de langstlevende echtgenoot kan worden ontnomen, mits de hierboven geschetste voorwaarden (6 maanden gescheiden op het ogenblik van het overleiden; afzonderlijk verblijf gevorderd bij gerechtelijke akte, en mits geen nieuw samenleven nadien) (art. 915bis, § 3, van het Burgerlijk Wetboek).

d) Wat het voorbehouden gedeelte betreft wordt dit voor eerst uniform bepaald op de helft in vruchtgebruik van de nalatenschap; het wordt verder niet, zoals door de Kamer was bepaald, uitgeoefend op het voorbehouden gedeelte van de afstammelingen, doch proportioneel op dat voorbehouden gedeelte en het beschikbaar gedeelte. Ten slotte bestaat er geen reserve meer op het gemeenschappelijk vermogen (voorheen « de gemeenschap ») wanneer er geen afstammelingen zijn.

e) Een verfijnde regeling werd uitgewerkt in geval van schenkingen of legaten in volle eigendom op het beschikbaar gedeelte.

Het erfelijk vruchtgebruik blijft dan, behoudens andere beschikking, gehandhaafd. En bij andere beschikking blijft in elk geval de reserve bestaan (nieuw art. 1094 van het Burgerlijk Wetboek).

f) Het alimentatierecht van de langstlevende echtgenoot tegenover de nalatenschap van de eerststervende wordt versterkt : het bestaat ook wanneer er wel gemeenschappelijke kinderen zijn (art. 205bis, § 1, van het Burgerlijk Wetboek).

g) Tegenover het verlies van het voorbehouden gedeelte van de ascendenten tegenover de langstlevende echtgenoot, staat een onderhoudsplicht van de nalatenschap van de eerststervende tegenover diens ascendenten « ten belope van de erfrechten die zij verliezen ten gevolge van giften aan de langstlevende echtgenoot » (nieuw art. 205 van het Burgerlijk Wetboek).

II. — Bespreking en stemming van de artikelen

Artikel 1

Door dit artikel wordt artikel 140 van het Burgerlijk Wetboek opgeheven.

Nu de langstlevende echtgenoot immers een volwaardige erfgenaam wordt, met saisine, hoeft hij geen inbezitting van de goederen meer te vragen.

Artikel 1, dat overigens reeds in het vroeger door de Kamer aangenomen ontwerp voorkwam, wordt zonder verdere bespreking eenparig aangenomen.

Art. 2

De artikelen 2 tot 4 werden door de Senaat ingevoegd om de alimentatieverplichting tegenover kinderen uit een vorig huwelijk en tegenover bloedverwanten in de opgaande lijn aan te passen en in zekere mate te versterken, als een zeker tegengewicht tegenover de rechten die door het ontwerp aan de langstlevende echtgenoot worden verleend.

Aldus wordt door artikel 2 aan de langstlevende echtgenoot een versterkte onderhoudsverplichting opgelegd tegen-

En revanche cependant :

— l'exclusion ou la déchéance sont même possibles s'il y a eu conversion de l'usufruit en pleine propriété ou en capital; dans ce cas elles donneront lieu à une indemnité (art. 745septies, § 3, du Code civil);

— en cas de séparation de fait, le conjoint survivant peut être privé par testament des droits successoraux, y compris de la réserve, dans les conditions énoncées supra (6 mois de séparation au moment du décès; résidence séparée, demandée par acte judiciaire et pour autant que les conjoints n'aient pas repris la vie commune) (art. 915bis, § 3, du Code civil).

d) La quotité réservée est fixée uniformément à l'usufruit de la moitié de la succession; contrairement à ce qui était prévu par la Chambre, cette réserve ne s'impute pas sur la quotité réservée des descendants, mais, proportionnellement, sur cette réserve et sur la quotité disponible. Enfin, il n'y a plus de réserve sur le patrimoine commun (antérieurement « la communauté ») s'il n'y a pas de descendants.

e) Un régime précis est prévu pour le cas où le conjoint survivant a reçu par donation ou testament la quotité disponible en pleine propriété.

Dans ce cas, l'usufruit successoral est maintenu, sauf disposition contraire. En tout état de cause, la réserve subsiste nonobstant toute disposition contraire (nouvel art. 1094 du Code civil).

f) Le droit du conjoint survivant à des aliments à charge de la succession du prémourant est renforcé : il existe également lorsqu'il y a des enfants communs (art. 205bis, § 1, du Code civil).

g) En contrepartie de la perte de la réserve des ascendants en faveur du conjoint survivant, il est prévu que des aliments sont dus, à charge de la succession du prémourant, aux ascendants de celui-ci « à concurrence des droits successoraux dont ils sont privés par des libéralités au profit du conjoint survivant » (nouvel art. 205bis du Code civil).

II. — Discussion et vote des articles

Article 1

Cet article abroge l'article 140 du Code civil.

Comme le conjoint survivant devient héritier légitime, il ne doit plus demander l'envoi en possession.

L'article 1, qui figurait d'ailleurs dans le projet adopté antérieurement par la Chambre, est adopté à l'unanimité, sans autre discussion.

Art. 2

Les articles 2 à 4 ont été insérés dans le projet par le Sénat pour adapter et renforcer dans une certaine mesure l'obligation alimentaire à l'égard des enfants issus d'un précédent mariage et des ascendants et pour constituer un certain contrepoids aux droits que le projet confère au conjoint survivant.

C'est ainsi que l'article 2 impose au conjoint survivant une obligation alimentaire plus stricte à l'égard des enfants

over kinderen uit een vorig huwelijk van de eerststervende. Het blijft niet bij « onderhoud » alleen; het wordt nu « kost, onderhoud en opvoeding », weliswaar binnen de perken van wat hij van de eerststervende heeft verkregen.

Hier zij ook verwezen naar de wet van 14 juli 1976 — art. 1408 van het Burgerlijk Wetboek — krachtens welke onderhoudsschulden tegenover kinderen uit een vroeger huwelijk van één der echtgenoten gemeenschappelijke schulden zijn.

Opgemerkt zij nog dat deze versterkte onderhoudsverplichting niet beperkt is tot de minderjarige kinderen. Op grond van deze bepaling zal de langstlevende echtgenoot in voorkomend geval b.v. verplicht zijn bij te dragen tot de kosten van de universitaire studies van de kinderen.

Artikel 2 wordt zonder verdere bespreking eenparig aangenomen.

Artt. 3 en 4

Artikel 3 van het ontwerp herneemt gewoon het bestaande artikel 205, § 1, van het Burgerlijk Wetboek. Hier wordt dus het algemeen principe van de onderhoudsplicht van kinderen jegens hun ouders en andere ascendanten overgenomen.

Op de vraag van een lid of een schoonzoon of schoondochter bij voorbeeld ook levensonderhoud zou kunnen verschuldigd zijn aan de echtgenoot van zijn/haar schoonouder wordt geantwoord dat de verplichting van schoonkinderen om aan hun schoonouders levensonderhoud te verschaffen ophoudt wanneer de schoonmoeder een tweede huwelijk aangaat of wanneer diegene van de echtgenoten die de aanverwantschap heeft doen ontstaan alsmede de kinderen uit zijn huwelijk met de andere echtgenoot geboren, overleden zijn (art. 206 van het Burgerlijk Wetboek). Er is a fortiori geen onderhoudsverplichting tegenover de tweede echtgenoot van een schoonouder.

Door artikel 4 van het ontwerp wordt een nieuw artikel 205bis in het Burgerlijk Wetboek ingevoegd :

§ 1

Het huidige artikel 205, § 2, bepaalt dat, wanneer een echtgenoot, ook gescheiden van tafel en bed, vooroverleden is zonder kinderen uit zijn huwelijk met de langstlevende achter te laten, zijn nalatenschap levensonderhoud verschuldigd is aan de langstlevende, indien deze ten tijde van het overlijden behoeftig is.

De nieuwe tekst laat de beperking van deze verplichting tot het geval dat « er geen kinderen zijn uit zijn huwelijk met de langstlevende » wegvallen.

§ 2

Deze paragraaf grijpt terug naar artikel 2 van het ontwerp zoals het in 1973 door de Senaat en in 1976 door de Kamer werd aangenomen. Deze bepaling werd zowel naar de inhoud als naar de vorm enigszins gewijzigd. Het recht van de ascendanten in kwestie wordt slechts bevestigd « ten belope van de erfrechten die zij verliezen ten gevolge van giften aan de langstlevende echtgenoot ».

Voordien bestond het voor al degenen die « hun voorbehouden erfdeel ten voordele van andere erfgenamen hebben verloren ».

De opmerking wordt gemaakt, zowel door sommige leden van de Commissie als door de Minister, dat de vermelding « al was hij gescheiden van tafel en bed » hier overbodig is : het gaat immers om een onderhoudsverplichting tegenover bloedverwanten in opgaande lijn van de (eerst-)overledene. Het is duidelijk dat de scheiding van tafel en bed in geen geval de onderhoudsverplichting tegenover die ascendanten zou kunnen aantasten, integendeel.

issus d'un précédent mariage du prémourant. Cette obligation ne se limite donc pas au seul « entretien », mais s'étend aux « frais de nourriture, d'entretien et d'éducation », dans les limites, il est vrai, de ce qu'il a reçu du prémourant.

Il y a lieu de se référer également à la loi du 14 juillet 1976 — art. 1408 du Code civil — en vertu de laquelle sont communes, les dettes alimentaires au profit des enfants d'un précédent mariage d'un des conjoints.

Il convient de faire observer que cette obligation alimentaire plus stricte ne se limite pas aux enfants mineurs. En vertu de cette disposition, le conjoint survivant sera, par exemple, tenu de contribuer au coût des études universitaires des enfants.

L'article 2 est adopté à l'unanimité, sans autre discussion.

Art. 3 à 4

L'article 3 du projet reprend, sans modification, le texte actuel de l'article 205, § 1, du Code civil. Le principe général de l'obligation alimentaire des enfants à l'égard de leurs père et mère et autres ascendants y est donc repris.

A un membre qui demande si un gendre ou une belle-fille pourrait par exemple devoir également des aliments au conjoint de son beau-père ou de sa belle-mère, il est répondu que l'obligation des gendres et belles-filles de fournir des aliments à leurs beaux-parents cesse lorsque la belle-mère a convolé en secondes noces ou lorsque celui des époux qui produisait l'affinité, ainsi que les enfants issus de son union avec l'autre époux, sont décédés (art. 206 du Code civil). A fortiori, il n'existe pas d'obligation de fournir des aliments au second conjoint de la belle-mère ou du beau-père.

L'article 4 du projet insère un nouvel article 205bis dans le Code civil.

§ 1

L'article 205, § 2, actuel prévoit que, lorsqu'un époux, même séparé de corps, est décédé sans laisser d'enfants issus de son mariage avec le survivant, sa succession doit des aliments à ce dernier, s'il est dans le besoin au moment du décès.

Le nouveau texte supprime la limitation de cette obligation au cas où « il n'y a pas d'enfants issus de son mariage avec le survivant ».

§ 2

Ce paragraphe s'inspire de l'article 2 du projet, tel qu'il a été adopté en 1973 par le Sénat et en 1976 par la Chambre. Il a été quelque peu modifié tant au point de vue du contenu qu'au point de vue de la forme. Le droit des ascendants en question n'est confirmé « qu'à concurrence des droits successoraux dont ils sont privés par des libéralités au profit du conjoint survivant ».

Précédemment, ce droit était reconnu à tous les ascendants « privés de leur réserve au profit d'autres héritiers ».

Le Ministre et certains membres de la Commission soulignent que la mention « même séparé de corps » est superflue : il s'agit en effet d'une obligation alimentaire à l'égard des ascendants du prémourant. Il est évident que la séparation de corps et de biens ne pourrait en aucun cas porter atteinte à l'obligation alimentaire vis à vis des ascendants, bien au contraire.

§§ 3, 4 en 5

Deze paragrafen nemen de bestaande §§ 3, 4 en 5 van het huidige artikel 205 gewoon over.
Deze artikelen worden eenparig aangenomen.

Artt. 5 en 6

Deze artikelen, die de artikelen 4 en 5 van het in 1976 door de Kamer aangenomen ontwerp overnemen, hebben tot doel artikel 723 van het Burgerlijk Wetboek, dat de orde van erfopvolging regelt, en artikel 724 van het Burgerlijk Wetboek, dat de inbezitstelling voorschrijft voor de « onregelmatige erfopvolgers », aan te passen aan de hoedanigheid van volwaardige erfgenaam met saisine die de langstlevende echtgenoot door dit ontwerp verkrijgt.

Deze artikelen worden eenparig aangenomen.

Art. 7

Dit artikel wijzigt artikel 731 van het Burgerlijk Wetboek.

Aan de tekst zoals die door de Kamer was aangenomen, werden slechts de woorden « noch uit de echt noch van tafel en bed gescheiden » toegevoegd, dit om wel te preciseren dat het erfrecht slechts bestaat ten voordele van de niet uit de echt noch van tafel en bed gescheiden langstlevende echtgenoot.

Deze regel gold ook reeds in het ontwerp zoals het door de Kamer werd aangenomen in 1976. Doch door deze toevoeging in artikel 731 is dit wel verduidelijkt en vereenvoudigd.

Artikel 7 wordt eenparig aangenomen.

Art. 8

Door dit artikel wordt een nieuwe afdeling IV ingevoegd in Boek III, titel I, hoofdstuk III van het Burgerlijk Wetboek. In deze nieuwe afdeling die de nieuwe artikelen 745bis tot 745septies omvat, wordt de erfopvolging van de langstlevende echtgenoot geregeld.

Het spreekt vanzelf dat dit het basisartikel is van het ontwerp.

a) Art. 745bis :

Hierin vinden wij de grondregelen van het erfrecht van de langstlevende echtgenoot.

§ 1

De bepalingen van dit artikel vinden wij reeds terug in artikel 7 (art. 745bis, §§ 1, 2 en 3) van het in 1976 door de Kamer aangenomen ontwerp. De schikking ervan werd nochtans gewijzigd (zie de algemene uiteenzetting van het ontwerp, inleiding, I.).

Verscheidene leden onderstrepen het belang van deze wetswijziging, waarop talloze rechtsonderhorigen al jaren wachten, en die beantwoordt aan een algemeen rechtsgevoel.

De Commissie verheugt zich er over dat deze hervorming thans binnen zeer korte tijd zal kunnen verwezenlijkt worden.

Een lid meent dat de langstlevende echtgenoot, ook wanneer er kinderen of andere afstammelingen van de de cujus zijn, niet alleen het vruchtgebruik op de nalatenschap van de eerststervende zou moeten krijgen, doch ook de volle eigendom van het gemeenschappelijk vermogen. Hij is van

§§ 3, 4 et 5

Ces paragraphes sont identiques aux §§ 3, 4 et 5 de l'article 205 actuel.

Ces articles sont adoptés à l'unanimité.

Art. 5 et 6

Ces articles, qui correspondent aux articles 4 et 5 du projet adopté par la Chambre en 1976, visent à adapter l'article 723 du Code civil, qui règle l'ordre de succéder, et l'article 724 du Code civil, qui prescrit l'envoi en possession pour les « successeurs irréguliers », en fonction de la qualité d'héritier légitime que le présent projet reconnaît au conjoint survivant.

Ces articles sont adoptés à l'unanimité.

Art. 7

Cet article modifie l'article 731 du Code civil.

Le texte adopté par la Chambre a été complété uniquement par les mots « non divorcé ni séparé de corps » afin de préciser que le droit successoral n'est accordé qu'au conjoint survivant non divorcé ni séparé de corps.

Ce principe était déjà consacré par le projet adopté par la Chambre en 1976. L'ajout à l'article 731 apporte néanmoins une précision et une simplification.

L'article 7 est adopté à l'unanimité.

Art. 8

Cet article insère une nouvelle section IV dans le Livre III, Titre I, Chapitre III, du Code civil. Cette nouvelle section, qui comprend les nouveaux articles 745bis à 745septies, règle les successions déferées au conjoint survivant.

Cet article est évidemment l'article de base du projet.

a) Art. 745bis :

Cet article renferme les principes des droits successoraux du conjoint survivant.

§ 1

Ces dispositions se retrouvent déjà à l'article 7 (art. 745bis, §§ 1, 2 et 3) du projet adopté en 1976 par la Chambre. Leur présentation a toutefois été modifiée (voir l'analyse générale du projet, introduction, I.).

Plusieurs membres soulignent l'intérêt de cette modification de loi, modification attendue depuis des années par d'innombrables justiciables et répondant à un sentiment général de justice.

La Commission se réjouit que cette réforme puisse maintenant devenir réalité à très bref délai.

Un membre estime que le conjoint survivant, même s'il y a des enfants ou d'autres descendants du de cujus, ne devrait pas seulement obtenir l'usufruit de la succession du prémourant, mais devrait avoir la pleine propriété du patrimoine commun. A son avis, les mentalités ont telle-

oordeel dat de mentaliteit in de maatschappij zodanig geëvolueerd is, dat men de langstlevende echtgenoot die opkomt samen met kinderen van de eerststervende gerust op gelijke voet zou mogen plaatsen met diegene die opkomt samen met andere erfgenamen.

Daarop wordt geantwoord :

— dat, indien de echtgenoten dit wensen, zij, gebruik makend van de mogelijkheden hun verleend bij de nieuwe artikelen 1394 tot 1396 van het Burgerlijk Wetboek, dit gemakkelijk door een zgn. « kleine wijziging » van hun huwelijksvermogensstelsel kunnen regelen;

— dat de door het lid voorgestelde uitbreiding zeker door de Senaat niet zou worden aanvaard;

— dat een amendement van de tekst in die zin in het beste geval een nieuwe grote vertraging zou teweegbrengen;

— dat het tenslotte, niet zeker is dat zulke regel met dezelfde unanimiteit door de rechtsonderhorigen zou worden aanvaard als het huidige stelsel, vooral wanneer er kinderen uit een vorig huwelijk zouden zijn.

Door het lid wordt daarop geantwoord dat ook de beperkte wijziging van een huwelijksvermogensstelsel ter homologatie dient te worden onderworpen aan de rechtbank van eerste aanleg, wat tijdverlies kan meebrengen. Hij meent dat, wanneer twee echtgenoten een gemeenschappelijk vermogen hebben opgebouwd, het wenselijk is dat de langstlevende daarover in volle eigendom zou kunnen beschikken, vooral wat de gezinswoning en het huisraad betreft.

Door andere leden, o.m. de rapporteur, wordt er nog op gewezen dat het ontwerp op dit stuk het resultaat is van een grondig onderzoek waaraan niet alleen de Commissies voor de Justitie van Kamer en Senaat hebben deelgenomen, maar o.m. ook de Koninklijke Federatie van Belgische Notarissen.

Wanneer zou blijken dat de evolutie van de geesten verder is gegaan, dan kan later nog altijd een wetsvoorstel worden ingediend in die zin.

§ 2

Deze paragraaf bepaalt dat het vruchtgebruik ook slaat op de goederen onderworpen aan het recht van wettelijke terugkeer, behoudens andere bepalingen bij schenking of testament.

Het recht van terugkeer (« anormale erfenissen ») houdt in dat goederen die door de overledene onder kosteloze titel werden verkregen, naar de erfflater of schenker terugkeren, normaal op voorwaarde dat zij zich nog in natura in de nalatenschap bevinden.

Dit recht bestaat :

— ten voordele van de adoptant en diens afstammelingen (art. 366 van het Burgerlijk Wetboek);

— ten voordele van de bloedverwant in opgaande lijn die aan zijn kinderen of afstammelingen die kinderloos overleden zijn een schenking gedaan heeft (art. 747 van het Burgerlijk Wetboek);

— ten voordele van de wettige broers en zusters van een natuurlijk kind dat zonder nakomelingschap overlijdt op de goederen die het gekregen of geërfd heeft van de vooroverleden ouders die het erkend hadden (art. 766 van het Burgerlijk Wetboek).

De bedoeling van dit instituut is in zekere mate goederen terug te brengen naar de familie van herkomst (zie De Page, T. IX, n°s 422-424; Kluyskens, De Erfenissen, n° 84).

ment évolué que l'on peut très bien placer le conjoint survivant qui est en concours avec des enfants du prémourant sur le même pied que celui qui est en concours avec d'autres héritiers.

Il lui est répondu :

— que s'ils le désirent, les époux peuvent le faire sans difficulté moyennant une modification « mineure », en usant de la faculté de modifier leur régime matrimonial, qui leur est offerte par les nouveaux articles 1394 à 1396 du Code civil;

— que l'extension proposée par le membre ne serait certainement pas acceptée par le Sénat;

— que le fait d'amender le texte en ce sens entraînerait, au mieux, un nouveau retard considérable;

— qu'il n'est pas évident qu'une telle règle serait acceptée avec la même unanimité par les justiciables que le régime actuel, notamment lorsqu'il existe des enfants issus d'un précédent mariage.

Le membre répond qu'une modification, même limitée, du régime matrimonial doit être soumise à l'homologation du tribunal de première instance, ce qui entraîne une perte de temps. Il estime que, lorsque les époux ont constitué un patrimoine commun, il est souhaitable que le conjoint survivant puisse disposer de la pleine propriété, surtout pour ce qui est du logement familial et des meubles meublants.

D'autres membres, dont notamment le rapporteur, rappellent que le projet est le fruit d'une étude approfondie à laquelle ont participé les Commissions de la Justice de la Chambre et du Sénat ainsi que la Fédération royale des notaires de Belgique.

S'il s'avérait qu'il existe dans l'opinion une majorité favorable à une telle disposition, cette dernière pourrait toujours faire l'objet d'une proposition de loi en ce sens.

§ 2

Ce paragraphe dispose que l'usufruit s'applique également aux biens soumis au droit de retour légal, à moins qu'il n'en ait été décidé autrement dans l'acte de donation ou dans le testament.

Le droit de retour (« successions anormales ») implique que les biens que le de cuius a recueillis à titre gratuit retournent au testateur ou au donateur, normalement à condition qu'ils se trouvent encore en nature dans la succession.

Ce droit existe au profit :

— de l'adoptant et de ses descendants (art. 366 du Code civil);

— de l'ascendant qui a fait une donation à ses enfants ou descendants décédés sans postérité (art. 747 du Code civil);

— des frères et sœurs légitimes d'un enfant naturel décédé sans postérité, sur les biens que cet enfant a reçus ou dont il a hérité du père ou de la mère prédécédé(e) qui l'a reconnu (art. 766 du Code civil).

L'institution de ce droit vise dans une certaine mesure à rapporter les biens à la famille dont ils proviennent (cf. De Page, T. IX, n°s 422-424; Kluyskens, De Erfenissen, n° 84).

Betreffende de wettelijke terugkeer zij verwezen naar het verslag van de heer Baert d.d. 23 januari 1976 (Stuk Kamer n° 298/6 van 1974-1975, blz. 5, 3°) en naar het verslag van de heer Cooreman (Stuk Senaat n° 600/2 van 1980-1981, blz. 15 en 16).

Artikel 745bis wordt aangenomen met 13 stemmen en 1 onthouding.

b) Art. 745ter

Dit artikel betreft de waarborgen ten behoeve van de blote eigenaars (zie *supra*, Inleiding, I, Opmerkingen b).

Deze bepaling vinden wij reeds terug in artikel 7 van het in 1976 door de Kamer aangenomen ontwerp. Zij komt thans alleen op een andere plaats.

De aandacht wordt gevestigd op het dwingende karakter van deze bepaling. De de cujus zou de vruchtgebruiker er niet van kunnen ontslaan bij testament. Een beding waarbij de blote eigenaars er afstand van zouden doen, kan tegen hen niet worden ingeroepen. Doch het is natuurlijk evident dat de blote eigenaar niet verplicht is de inventaris, belegging enz. te vorderen. Volgens de tekst « kan » hij het ondanks andersluidend beding, eisen.

Wat minderjarige erfgenamen - blote eigenaars betreft is de inventaris natuurlijk wel verplicht, krachtens andere wetsbepalingen, daar in zulk geval de nalatenschap slechts onder voorrecht van boedelbeschrijving kan worden aanvaard. Dit probleem komt hier echter niet ter sprake (zie art. 461 van het Burgerlijk Wetboek).

Voor de procedure van de boedelbeschrijving enz. geldt het gemeen recht: ofwel wordt de inventaris in der minne opgesteld door een notaris, ofwel, wanneer de partijen het niet eens zijn, komt er een dagvaarding tot scheiding en deling met voorafgaande boedelbeschrijving, of eventueel vergezeling met daaropvolgende zegellichting en boedelbeschrijving. Deze procedures zijn voldoende bekend, en uitvoerig geregeld in het Gerechtelijk Wetboek (artt. 1148 en volgende).

Artikel 745 ter wordt met 13 stemmen en 1 onthouding aangenomen.

c) Artt. 745quater, 745quinquies en 745sexies

Deze drie artikelen betreffen de omzetting van het vruchtgebruik. Zij zijn vrij ingewikkeld.

Betreffende de techniek van de omzetting zij hier verwezen naar de algemene uiteenzetting daaromtrent (Inleiding, II).

1) In verband met de vraag wie de omzetting kan vragen, wordt uitdrukkelijk verwezen naar de bevoegdheid van de rechtbank om de omzetting te weigeren (cfr. het verslag van de heer Cooreman, blz. 19).

Een lid wijst op het ingewikkelde van deze regeling, die z.i. nogal verwarring zal doen ontstaan in de geesten van de rechtsonderzoekers, nu zij reeds voor juristen niet eenvoudig is. Het is voor hem een argument te meer opdat het erfrecht ook voor de langstlevende echtgenoot zoveel mogelijk in volle eigendom zou worden toegekend. Over het algemeen wordt beaamd dat de tekst inderdaad nogal ingewikkeld voorkomt. Doch daar wordt ook bij opgemerkt dat het er in de praktijk ongetwijfeld veel eenvoudiger zal aan toe gaan dan verwacht, o.m. door de grote macht die aan de rechter wordt toegekend om in billijkheid te beslissen.

Overigens wordt door de Minister van Justitie nog opgemerkt dat uitgerekend deze reeks artikelen de resultante zijn van moeizame besprekingen in de Senaatscommissie, suggesties van de Koninklijke Federatie van Belgische Notarissen en het advies van de Raad van State.

Pour plus de précisions au sujet du droit de retour légal, on se référera au rapport, en date du 23 janvier 1976, de M. Baert (Doc. Chambre n° 298/6, session 1974-1975, p. 5, 3°) et au rapport de M. Cooreman (Doc. Sénat, n° 600/2, session 1980-1981, pp. 15 et 16).

L'article 745bis est adopté par 13 voix et 1 abstention.

b) Art. 745ter

Cet article concerne les garanties en faveur des nuspropriétaires (voir *supra*, Introduction, I, Observations b).

Cette disposition figure déjà à l'article 7 du projet que la Chambre a adopté en 1976. Elle est maintenant reprise à un autre endroit dans le projet.

Un membre attire l'attention sur le caractère impératif de cette disposition. Le de cujus ne pourrait en exempter l'usufruitier par testament. Une stipulation par laquelle les nuspropriétaires y renonceraient, ne leur est pas opposable. Néanmoins, il est évident que le nu-propriétaire n'est pas obligé d'exiger qu'il soit dressé inventaire ou qu'il soit fait emploi des sommes. Selon le texte il « peut » l'exiger, nonobstant toute stipulation contraire.

En revanche, l'inventaire est obligatoire, en vertu d'autres dispositions légales, en ce qui concerne les héritiers nuspropriétaires qui sont mineurs d'âge, étant donné qu'en l'occurrence la succession ne peut être acceptée que sous bénéfice d'inventaire. Cette question n'est pas abordée dans le présent projet (voir art. 461 du Code civil).

En ce qui concerne la procédure d'inventaire, il convient de se référer au droit commun: soit, inventaire dressé à l'amiable par un notaire, soit, à défaut d'accord entre les parties, assignation en séparation et en partage des biens avec inventaire préalable, soit éventuellement apposition et levée des scellés avec inventaire. Ces procédures sont bien connues et, du reste, réglées par le Code judiciaire (art. 1148 et suivants).

L'article 745ter est adopté par 13 voix et 1 abstention.

c) Art. 745quater, 745quinquies et 745sexies

Ces trois articles ont trait à la conversion de l'usufruit. Ils sont assez complexes.

En ce qui concerne la technique de la conversion, il convient de se référer à l'analyse générale du projet (Introduction, II).

1) Pour la question de savoir qui peut demander la conversion, il s'indique de se référer au pouvoir du tribunal de refuser la conversion (cf. rapport de M. Cooreman, page 19).

Un membre souligne le caractère compliqué de cette réglementation qui, à son avis, peut engendrer une certaine confusion dans l'esprit du justiciable, d'autant plus que, même pour des juristes, elle n'est pas simple. Selon lui, c'est là un argument de plus pour accorder dans la mesure du possible les droits successoraux en pleine propriété au conjoint survivant également. Les membres s'accordent en général pour estimer que le texte semble assez compliqué. Néanmoins, ils font observer que, dans la pratique, les choses seront sans aucun doute beaucoup plus simples que prévu en raison notamment du pouvoir étendu qui est conféré au juge pour statuer en équité.

Le Ministre de la Justice fait d'ailleurs encore observer que cette série d'articles est précisément le résultat de discussions laborieuses au sein de la Commission du Sénat, de suggestions de la Fédération royale des notaires de Belgique et de l'avis du Conseil d'Etat.

Betreffende het voorstel om de volle eigendom van het gemeenschappelijk vermogen ook bij aanwezigheid van kinderen van de eerststervende aan de langstlevende echtgenoot te laten, wordt de aandacht gevestigd op het feit dat de langstlevende echtgenoot door dit wetsontwerp dan toch reservataire erfgenaam wordt, weze het in vruchtgebruik, en dat dit in elk geval het onroerend goed omvat dat het gezin op de dag van het overlijden tot voornaamste woning diende, evenals het daarin aanwezige huisraad. De belangen van de langstlevende echtgenoot worden dus toch wel op degelijke wijze gevrijwaard.

Hetzelfde lid maakt nog een bezwaar in verband met artikel 745quinquies, § 1, waarbij wordt bepaald dat het recht om de omzetting van het vruchtgebruik of de toewijzing in volle eigendom van de gezinswoning en het huisraad te vorderen persoonlijk is, en niet vatbaar voor overdracht.

Dit recht kan aldus b.v. niet worden uitgeoefend door de schuldeisers van hetzij de blote eigenaar hetzij de vruchtgebruiker die zouden willen gebruik maken van de zijdelingse vordering (art. 1166 van het Burgerlijk Wetboek). Het lid beaamt deze regeling, doch acht ze onvoldoende, daar naar zijn mening niet zal kunnen vermeden worden dat een blote eigenaar te kwader trouw het goed zou vervreemden om aldus een belangrijke winst te maken. Hij stelt dat in dat geval de belangen van de langstlevende echtgenoot niet beschermd zijn.

Hier tegen wordt aangevoerd dat het recht om (de blote eigendom) te vervreemden nu eenmaal inherent is aan het eigendomsrecht van de blote eigenaar, doch dat zulke vervreemding de rechten van de vruchtgebruiker in genen dele vermindert. Het kan zijn dat een blote eigenaar te goeder trouw het goed wil verkopen, indien hij b.v. geld nodig heeft, of wanneer de lasten van de eigendom te zwaar zouden worden (b.v. bij een katipaalbelasting, of bij noodzakelijk geworden grote herstellingen).

Het zal ook veelal niet zo zijn dat een blote eigendom met grote winst kan worden verkocht, zeker niet wanneer de vruchtgebruiker nog betrekkelijk jong is. Tenslotte, en dat is wel het voornaamste, zal de verkrijger van de blote eigendom krachtens artikel 745quinquies, § 1, tweede lid, niet het recht hebben om de omzetting te vragen, vermits dat recht niet vatbaar is voor overdracht. De Minister van Justitie is het met deze argumentatie eens en voegt er nog aan toe dat het door dit ontwerp bereikte evenwicht tussen de rechten en belangen van de verschillende erfgenamen dient behouden te worden.

2) Bij artikel 745sexies, §§ 1 en 2 (wijze waarop de omzetting zal geschieden) wordt nog de zeer uitgebreide macht van de rechtbank onderstreept, meer bepaald waar in het tweede lid van § 2 wordt gezegd dat de rechtbank, die de eis geheel of ten dele kan toewijzen, de wijze van omzetting bepaalt, de prijs die moet worden betaald voor de overdracht van de blote eigendom van de gezinswoning en het huisraad, dat zij de verkoop van de volle eigendom van het geheel of van een deel der goederen belast met vruchtgebruik kan gelasten, en zelfs de verdeling ervan hoewel er daaromtrent geen onverdeeldheid zou bestaan, en dat zij tenslotte de partijen ook kan verwijzen naar een notaris om de omzetting te laten geschieden volgens de procedure beschreven in de artikelen 1207 tot 1225 van het Gerechtelijk Wetboek.

3) Wat de modaliteiten van de omzetting betreft (art. 745quinquies, § 3; art. 745sexies, §§ 3 en 4) wordt verwezen naar de algemene uiteenzetting (Inleiding, II, 3).

De rapporteur heeft hierbij laten opmerken dat deze drie bepalingen logisch bij mekaar horen.

De artikelen 745quater, 745quinquies en 745sexies worden met 13 stemmen en 1 onthouding aangenomen.

En ce qui concerne la proposition d'accorder au conjoint survivant la pleine propriété du patrimoine commun même lorsque le prémourant laisse des enfants, un membre attire l'attention sur le fait que le projet de loi fait du conjoint survivant un héritier réservataire, fût-ce en usufruit, et que ce droit porte en tout cas sur l'immeuble qui, à la date du décès, est affecté au logement principal de la famille et sur les meubles meublants qui le garnissent. C'est dire que les intérêts du conjoint survivant sont bien sauvegardés.

Le même membre formule encore des objections en ce qui concerne l'article 745quinquies, § 1, qui prévoit que le droit de demander la conversion de l'usufruit ou l'attribution de la pleine propriété de l'immeuble affecté au logement de la famille et des meubles meublants qui le garnissent, est personnel et incessible.

Ainsi, ce droit ne peut par exemple pas être exercé par les créanciers soit du nu-propriétaire soit de l'usufruitier qui entendraient avoir recours à l'action oblique (art. 1166 du Code civil). Le membre, tout en approuvant cette règle, l'estime insuffisante, car elle ne permettra pas d'empêcher le nu-propriétaire de mauvaise foi d'aliéner le bien afin de réaliser un bénéfice important. A son avis, les intérêts du conjoint survivant ne sont pas protégés dans ce cas-là.

Il lui est répondu que le droit d'aliéner (la nue-propriété) est inhérent au droit du nu-propriétaire, mais que cette aliénation ne porte pas atteinte aux droits de l'usufruitier. Il se peut qu'un nu-propriétaire de bonne foi veuille réaliser le bien, par exemple parce qu'il a besoin de liquidités ou parce que les charges grevant la propriété seraient devenues trop lourdes (par exemple en cas d'impôt sur le capital ou de grosses réparations devenues inéluctables).

En outre, la nue-propriété ne pourra généralement pas être réalisée avec un bénéfice important et certainement pas lorsque l'usufruitier est encore relativement jeune. Enfin et surtout, l'acquéreur de la nue-propriété ne pourra pas, en vertu de l'article 745quinquies, § 1, deuxième alinéa, demander la conversion de l'usufruit, ce droit étant accessible. Le Ministre de la Justice se rallie à ces arguments en ajoutant qu'il convient de maintenir l'équilibre que le présent projet institue entre les droits et les intérêts des différents héritiers.

2) En ce qui concerne l'article 745sexies, §§ 1 et 2 (modalités de la conversion), un membre souligne encore les pouvoirs très étendus du tribunal, plus particulièrement en vertu du § 2 qui prévoit que le tribunal qui fait droit à la demande en tout ou en partie fixe les modalités de la conversion ainsi que le prix à payer pour la cession de la nue-propriété de l'immeuble affecté au logement de la famille et des meubles meublants qui le garnissent, qu'il peut ordonner la vente de la pleine propriété de tout ou partie des biens grevés d'usufruit ou même leur partage, bien qu'il n'y ait pas d'indivision quant à ce droit, et qu'enfin il peut renvoyer les parties devant un notaire pour procéder aux opérations de conversion suivant la procédure prévue par les articles 1207 à 1225 du Code judiciaire.

3) En ce qui concerne les modalités de la conversion (art. 745quinquies, § 3; art. 745sexies, §§ 3 et 4) il est renvoyé à l'analyse générale du projet (Introduction, II, 3).

Le rapporteur fait observer à ce propos que logiquement ces trois dispositions constituent un tout.

Les articles 745quater, 745quinquies et 745sexies sont adoptés par 13 voix et 1 abstention.

d) Art. 745septies

Artikel 745septies regelt de uitsluiting of het verval van erfrecht van de langstlevende echtgenoot.

Betreffende de regeling daaromtrent in de tekst zij verwezen naar de algemene uiteenzetting hierboven (Inleiding, IV).

In de tekst die in 1976 door de Kamer werd aangenomen, was eveneens een mogelijkheid van uitsluiting of verval voorzien, nl. in artikel 745bis, § 9.

Er waren volgens die tekst drie mogelijke gevallen van uitsluiting :

- 1) volledige of gedeeltelijke ontzetting uit de ouderlijke macht over de kinderen geboren uit het huwelijk met de overledene;
- 2) uitsluiting of ontzetting uit de voogdij over diezelfde kinderen wegens kennelijk wangedrag;
- 3) wanneer bij het overlijden van één van de echtgenoten feitelijke scheiding bestond of een eis tot echtscheiding of tot scheiding van tafel en bed was ingeleid en het bewijs werd geleverd dat de feitelijke scheiding of het instellen van de eis tot echtscheiding of tot scheiding van tafel en bed te wijten was aan een zware fout van de langstlevende echtgenoot.

Deze laatste mogelijkheid werd door de Senaatscommissie en de Senaat geschrapt. Een van de redenen daartoe was dat men geen echtscheidingsprocedure *post mortem* wenste.

De eerste twee gevallen werden door de Senaat behouden.

Een niet onbelangrijke wijziging is nog dat artikel 745bis, § 9, laatste lid, zoals door de Kamer in 1976 aangenomen, bepaalde dat de vordering tot uitsluiting niet meer mogelijk was na de omzetting van het vruchtgebruik in volle eigendom. Dit wordt nu omgekeerd : ook na omzetting blijft uitsluiting of vervallenverklaring mogelijk, met name als vergoeding door de langstlevende echtgenoot te betalen, vergoeding die overeenstemt met de waarde van het vruchtgebruik op het ogenblik van het instellen van de vordering. Was het vruchtgebruik omgezet in een lijfrente, dan werkt het vonnis terug op het ogenblik van het instellen van de vordering (art. 745septies, § 3).

De Commissie kan zich terzake met de zienswijze van de Senaat verenigen.

Opgemerkt wordt nog dat, ook bij inkoop van de gezinswoning, de uitsluiting of vervallenverklaring nog toepassing kan vinden : ook dan kan men immers, ondanks de vermenging van vruchtgebruik en blote eigendom, nog altijd de waarde van het vruchtgebruik, en dus de vergoeding, berekenen.

Tenslotte wordt er nog de aandacht op gevestigd dat de uitsluiting of het verval facultatief zijn (« kan... worden uitgesloten of vervallen verklaard ») en dat zij geheel of gedeeltelijk kunnen zijn.

Artikel 745septies wordt eenparig aangenomen.

Art. 9, 10 en 11

Deze artikelen betreffen louter materieel-technische aanpassingen van het Burgerlijk Wetboek.

Zij worden eenparig aangenomen.

Art. 12

Dit artikel neemt de tekst van artikel 12 over van het ontwerp aangenomen door de Kamer in 1976, doch met

d) Art. 745septies

L'article 745septies règle l'exclusion ou la déchéance des droits successoraux du conjoint survivant.

En ce qui concerne les dispositions concrètes, il est renvoyé à l'analyse générale du projet (Introduction, IV).

Le texte adopté en 1976 par la Chambre prévoyait également une possibilité d'exclusion ou de déchéance, notamment à l'article 745bis, § 9.

Ce texte prévoyait trois cas d'exclusion :

- 1) privation en tout ou partie de l'autorité parentale sur les enfants issus du mariage avec le défunt;
- 2) exclusion ou destitution pour inconduite notoire de la tutelle de ces mêmes enfants;
- 3) lorsque au décès de l'un d'eux, les époux vivaient séparés de fait ou se trouvaient en instance de divorce ou de séparation de corps et qu'il était prouvé que la séparation de fait ou l'introduction de l'action en divorce ou en séparation de corps était due à une faute grave du conjoint survivant.

Cette dernière possibilité a été supprimée par la Commission du Sénat et par le Sénat. Un des motifs invoqués était qu'une procédure de divorce *post mortem* n'était pas souhaitable.

Les deux premiers cas ont été maintenus par le Sénat.

Une autre modification qui n'est pas sans importance est également intervenue. L'article 745bis, § 9, dernier alinéa, du projet adopté par la Chambre en 1976 disposait que l'action en exclusion n'était plus possible après conversion de l'usufruit en pleine propriété. La formule inverse est maintenant adoptée : l'exclusion ou la déchéance restent possibles, même après la conversion; elles donnent lieu à une indemnité à charge du conjoint survivant, indemnité qui correspond à la valeur de l'usufruit à la date de l'introduction de la demande. Si l'usufruit a été converti en rente viagère, le jugement rétroagit à la date de l'introduction de la demande (art. 745septies, § 3).

La Commission peut se rallier à la position adoptée par le Sénat.

L'observation est également faite qu'en cas de rachat du logement familial également l'exclusion ou la déchéance restent toujours possibles : dans ce cas également, on peut, en effet, encore évaluer la valeur de l'usufruit et donc l'indemnité, malgré la confusion de l'usufruit et de la nue-propriété.

Enfin, l'attention est encore attirée sur le fait que l'exclusion comme la déchéance sont facultatives (« peut être exclu ou déchu ») et qu'elles peuvent être totales ou partielles.

L'article 745septies est adopté à l'unanimité.

Art. 9, 10 et 11

Ces articles apportent au Code civil des modifications purement techniques.

Ils sont adoptés à l'unanimité.

Art. 12

Cet article reprend le texte de l'article 12 du projet adopté par la Chambre en 1976, mais amputé de son deuxième

weglaten van het tweede lid. Dit tweede lid nam artikel 773 van het Burgerlijk Wetboek over, met de verwijzing naar de artikelen 769, 770, 771 en 772 (verplichtingen van de onregelmatige erfopvolgers om de zegels te doen leggen, de inbezitting te vragen, borg te stellen enz.).

De Senaat heeft hier geanticipeerd op de goedkeuring van het wetsontwerp betreffende de rechten van de natuurlijke kinderen, en heeft hun die specifieke verplichtingen niet meer willen opleggen.

Artikel 12 wordt zonder verdere bespreking eenparig aangenomen.

Art. 13

Bij dit artikel wordt artikel 767 van het Burgerlijk Wetboek, dat tot heden het erfrecht van de langstlevende echtgenoot regelde opgeheven.

Dit was ook reeds door de Kamer gedaan.

De Kamer had weliswaar een nieuw artikel 767 ingevoegd, waarin werd bepaald dat de langstlevende echtgenoot van een natuurlijk kind dezelfde rechten op diens nalatenschap heeft als wanneer dat een wettig kind ware. Tevens werd daarin het vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot op de goederen onderworpen aan het recht van wettelijke terugkeer in geval van schenkingen gevestigd.

Wat het eerste betreft was de Senaat van oordeel dat dergelijke bepaling, voor zover nodig, thuishoort in het wetsontwerp betreffende de afstamming, terwijl het erfrecht van de langstlevende echtgenoot vanzelfsprekend geldt voor alle echtgenoten, ook die van natuurlijke kinderen.

Wat het tweede punt betreft, werd dit geregeld in het nieuwe artikel 745bis, § 2, dat algemeen is en alle gevallen van wettelijke terugkeer omvat (art. 366, § 1, art. 747 en art. 766).

Artikel 13 wordt eenparig aangenomen.

Art. 14

Dit artikel is van louter materieel-technische aard.

Artikel 14 wordt eenparig aangenomen.

Art. 15

De wijziging hierin aangebracht is eveneens van louter technische aard, nl. een aanpassing aan de wet van 8 juli 1976 betreffende de openbare centra voor maatschappelijk welzijn.

Artikel 15 wordt eenparig aangenomen.

Art. 16

De Senaat heeft hier enkel de woorden « is hij gehouden de nalatenschap te doen verzegelen » vervangen door « moet hij de zegels doen leggen ». De rapporteur vestigt er de aandacht op dat het Gerechtelijk Wetboek uitdrukkelijk van « verzegelen » en « verzegeling » spreekt.

Artikel 16 wordt eenparig aangenomen.

Artt. 17, 18, 19, 20 en 21

Deze artikelen werden door de Senaat niet gewijzigd. Zij worden dan ook eenparig aangenomen.

alinéa. Ce deuxième alinéa reprenait l'article 773 du Code civil qui se réfère aux articles 769, 770, 771 et 772 (obligation pour les successeurs irréguliers de faire apposer les scellés, de demander l'envoi en possession, de donner caution, etc.).

Le Sénat a anticipé, en l'occurrence, sur l'adoption du projet de loi relatif aux droits des enfants naturels et n'a plus voulu leur imposer ces obligations spécifiques.

L'article 12 est adopté à l'unanimité sans autre discussion.

Art. 13

Cet article abroge l'article 767 du Code civil, qui réglait jusqu'à ce jour les droits successoraux du conjoint survivant.

La Chambre avait déjà fait de même.

La Chambre avait toutefois inséré un nouvel article 767, qui prévoyait que le conjoint survivant d'un enfant naturel avait dans la succession de celui-ci, les mêmes droits que si ce dernier était un enfant légitime. L'usufruit des biens soumis au droit de retour légal en cas de donation y était attribué au conjoint survivant.

En ce qui concerne le premier point, le Sénat a estimé que cette disposition devait, pour autant que nécessaire, figurer dans le projet de loi sur la filiation, les droits successoraux du conjoint survivant s'appliquant évidemment à tous les conjoints, même aux conjoints d'enfants naturels.

En ce qui concerne le second point, celui-ci est réglé par l'article 745bis, § 2, nouveau qui a un caractère général et s'applique à tous les cas de retour légal (art. 366, § 1, 747 et 766).

L'article 13 est adopté à l'unanimité.

Art. 14

Cet article a un caractère purement matériel et technique.

L'article 14 est adopté à l'unanimité.

Art. 15

La modification que comporte cet article, à savoir une adaptation à la loi du 8 juillet 1976 organique des centres publics d'aide sociale, est également de caractère purement technique.

L'article 15 est adopté à l'unanimité.

Art. 16

Le Sénat s'est borné à remplacer, dans le texte néerlandais de cet article, les mots « is hij gehouden de nalatenschap te doen verzegelen » par les mots « moet hij de zegels doen leggen ». Le rapporteur fait observer que dans le texte néerlandais du Code judiciaire figurent expressément les termes « verzegelen » et « verzegeling ».

L'article 16 est adopté à l'unanimité.

Art. 17, 18, 19, 20 et 21

N'ayant pas été modifiés par le Sénat, ces articles sont adoptés à l'unanimité.

Art. 22

Dit artikel vindt zijn oorsprong in een amendement van mevrouw Ryckmans-Corin (Stuk Kamer n° 298/2 van 1974-1975).

Wat de regeling betreft zoals die door de Senaat werd aangepast, en ten deze in een kortere en eenvoudiger vorm gegoten, zij verwezen naar de algemene uiteenzetting (Inleiding, V. — Aanrekening van giften).

Een lid vraagt waarom men niet de wettelijke rentevoet heeft behouden die was opgelegd door de tekst aangenomen door de Kamer, en waarom de rentevoet thans door de rechter zal moeten worden bepaald.

Hierop wordt geantwoord dat, volgens de Senaatscommissie, de betaling van een wettelijke intrest een al te zware last zou betekenen (verslag van de heer Cooreman, blz. 33).

De rapporteur geeft daarbij als voorbeeld het vruchtgebruik van onroerende goederen: bij landbouwgoederen bedraagt het genot (= de pacht prijs) vaak slechts 1 % of zelfs minder, bij gebouwde onroerende goederen is dit veelal slechts 4 of 5 %.

In andere gevallen kan de werkelijke opbrengst hoger zijn.

Daarom ware het onbillijk de rente uniform vast te stellen op basis van de wettelijke rentevoet.

Artikel 22 wordt eenparig aangenomen.

Art. 23

Dit artikel is nieuw. De inhoud ervan stemt overeen met de inhoud van artikel 25 (nieuw art. 1094) dat door de Kamer in 1976 was aangenomen. De nieuwe tekst is korter, en geeft duidelijker aan dat men is afgestapt van het « bijzonder beschikbaar gedeelte tussen echtgenoten » zoals dat in artikel 1094 bestond. Het is dit artikel dat de reserve van de ascendenten tegenover de langstlevende echtgenoot afschaft.

Artikel 23 wordt eenparig aangenomen.

Art. 24

Dit artikel bepaalt het voorbehouden gedeelte van de langstlevende echtgenoot (art. 915bis Burgerlijk Wetboek).

Artikel 23 van het in 1976 door de Kamer aangenomen ontwerp voorzag in:

— een reserve in vruchtgebruik op de helft van de reserve van de afstammelingen, dus een veranderlijk gedeelte naar gelang van het aantal kinderen of dier wettige afstammelingen;

— bij ontstentenis van afstammelingen, een reserve in volle eigendom van het gemeenschappelijk vermogen of, bij gebreke daarvan, een reserve in vruchtgebruik op de helft van de nalatenschap;

— het preferentiële recht in vruchtgebruik op de gezinswoning en het huisraad (art. 7, waarbij een § 6 wordt toegevoegd aan art. 745bis).

De Senaatscommissie heeft dit stelsel vereenvoudigd en een uniforme reserve bepaald. De reserve is dubbel:

1) het vruchtgebruik op de helft van de nalatenschap van de eerststervende (art. 915bis, § 1, Burgerlijk Wetboek);

2) in elk geval, het vruchtgebruik op de gezinswoning en het stoffierend huisraad (art. 915bis, § 2, 1e lid, Burgerlijk Wetboek), (zie *supra* Inleiding, III. — Het voorbehouden gedeelte van de langstlevende echtgenoot).

Art. 22

Cet article trouve son origine dans un amendement présenté par Madame Ryckmans-Corin (Doc. Chambre n° 298/2, 1974-1975).

Quant au texte de cette disposition, tel qu'il a été adapté par le Sénat, trouve son origine dans une forme abrégée et simplifiée, il convient de se référer à l'analyse générale (Introduction, V, Imputation des libéralités).

Un membre demande pour quelle raison l'on n'a pas maintenu l'intérêt légal que prévoyait le texte adopté par la Chambre et pourquoi le taux d'intérêt devra être fixé par le juge.

Il lui est répondu que, d'après la Commission du Sénat, le paiement d'un intérêt légal serait une charge trop lourde (rapport de M. Cooremans, p. 33).

Le rapporteur cite à titre d'exemple l'usufruit de biens immeubles: en ce qui concerne les biens ruraux, le produit de ceux-ci (c'est-à-dire le fermage) atteint, dans de nombreux cas, à peine 1 % ou même moins; en ce qui concerne les immeubles bâtis, le rapport n'est souvent que de 4 ou 5 %.

Dans d'autres cas, le revenu réel peut être supérieur.

C'est pourquoi il serait inéquitable de fixer la rente uniformément sur la base de l'intérêt légal.

L'article 22 est adopté à l'unanimité.

Art. 23

Cet article est nouveau. Son contenu correspond à celui de l'article 25 (nouvel art. 1094), adopté par la Chambre en 1976. Le nouveau texte est plus concis et indique plus clairement que l'on a renoncé à la formule de la « quotité disponible spéciale entre conjoints » telle que le prévoyait l'article 1094. C'est cet article qui supprime la réserve des ascendants vis-à-vis du conjoint survivant.

L'article 23 est adopté à l'unanimité.

Art. 24

Cet article règle la réserve du conjoint survivant (art. 915bis du Code civil).

L'article 23 du projet adopté par la Chambre en 1976 prévoyait:

— une réserve en usufruit portant sur la moitié de la réserve des descendants, c'est-à-dire une quotité variant selon le nombre des enfants ou des descendants légitimes de ceux-ci;

— à défaut de descendants, une réserve en pleine propriété portant sur le patrimoine commun ou, à défaut de patrimoine commun, une réserve en usufruit portant sur la moitié de la succession;

— le droit préférentiel en usufruit portant sur le logement familial et les meubles meublants (art. 7 insérant un art. 745bis, § 6).

La Commission du Sénat a simplifié ce système et fixé une réserve uniforme. Cette réserve est double:

1) l'usufruit de la moitié des biens de la succession du prémourant (art. 915bis, § 1, du Code civil);

2) en tout cas, l'usufruit du logement familial et des meubles meublants (art. 915bis, § 2, 1er alinéa, du Code civil) (voir *supra*, Introduction, III. — La quotité réservée au conjoint survivant).

Er ontstaat een gedachtenwisseling betreffende het tweede lid van § 2 van artikel 915bis, nl. in verband met de omschrijving daarin van het begrip « gezinswoning » in geval van feitelijke scheiding van de echtgenoten. Daarin wordt inderdaad bepaald dat het in zulk geval gaat om de laatste echtelijke verblijfplaats van de echtgenoten en het daarin aanwezige huisraad, op voorwaarde dat de langstlevende echtgenoot daar is blijven wonen of tegen zijn wil verhinderd werd dat te doen en de toewijzing van dit vruchtgebruik voldoet aan de eis van billijkheid.

Voor sommige leden is deze bepaling niet geheel duidelijk, ook na lectuur van het verslag van de Senaat (verslag van de heer Cooreman, blz. 37).

De vraag is nl. of de laatste zinsnede (« en de toewijzing van dit vruchtgebruik voldoet aan de eis van billijkheid ») zowel geldt voor het geval dat de langstlevende echtgenoot in de laatste echtelijke verblijfplaats is blijven wonen als voor het geval dat hij tegen zijn wil verhinderd werd dat te doen.

Iedereen gaat er meteen over akkoord dat het appreciatierecht zeker geldt voor het laatste geval, nu inderdaad de langstlevende kan gedwongen geweest zijn de echtelijke woning te verlaten, hoewel hij geen schuld had aan de feitelijke scheiding. De tekst sluit daaromtrent ook elke twijfel uit.

Voor het eerste geval is dat op het eerste gezicht minder evident. De Commissie is na bespreking nochtans de mening toegedaan dat het appreciatierecht naar billijkheid ook voor dit eerste geval dient te worden aangenomen: de langstlevende echtgenoot die in de laatste echtelijke verblijfplaats is blijven wonen, kan inderdaad ook de schuldige echtgenoot zijn, die in het huis werd gelaten omdat hij er b.v. zijn beroep diende in uit te oefenen (b.v. een winkel, apotheek, e.dgl.) om aldus voor het onderhoud van het gezin te kunnen blijven instaan. In zulk geval moet aan de rechter vrijheid van beoordeling gelaten worden betreffende het als reservataire erkennen van het vruchtgebruik op die gezinswoning, ondanks giften of legaten.

Gezien het belang van deze kwestie, en daar het Senaatsverslag op dat punt niet volledig duidelijk was, werd door de auteur van onderhavig verslag contact opgenomen met de auteur van het verslag van de Senaatscommissie, teneinde te vernemen of deze zienswijze met die van de Senaatscommissie overeenstemt.

Het is gebleken dat de zienswijze van de Kamercommissie ook die was van de Commissie van de Senaat.

De wijze van uitoefening van de reserve (Inleiding, III, b) roept geen speciale problemen op. Wanneer er bvb. een kind is, zal het reservataire vruchtgebruik in voorkomend geval voor de helft op de reserve van dat kind, en voor de andere helft op het beschikbaar gedeelte uitgeoefend worden. Zijn er drie of meer kinderen, dan wordt deze verhouding $\frac{3}{4} - \frac{1}{4}$.

Artikel 915bis, § 3, bepaalt de mogelijkheid om de reserve bij testament te ontnemen.

De algemene zin daarvan is vrij duidelijk, en werd in de algemene uiteenzetting gegeven (Inleiding, III, c).

Bij de slotzinsnede rijzen echter vragen. Zij luidt nl.: « en voor zover de echtgenoten na die akte niet opnieuw zijn gaan samenwonen ».

Men veronderstelt dus een feitelijke scheiding (die op het ogenblik van het overlijden meer dan 6 maanden geduurd heeft), een procedure waarin bij gerechtelijke akte (dagvaarding, verzoekschrift, conclusie) een afzonderlijke verblijfplaats werd gevorderd door de eerststervende, en een testament waarbij die eerststervende de langstlevende zijn reserve ontnemt. Het is een geheel van voorwaarden die innig met elkander verbonden zijn en samen dienen aanwezig te zijn binnen éénzelfde periode. Dat is dan de zin van de slotzinsnede: er kunnen immers verscheidene periodes

Un échange de vues se développe au sujet du deuxième alinéa du § 2 de l'article 915bis en ce qui concerne la définition de la notion de « logement familial » en cas de séparation de fait des époux. Cet alinéa dispose en effet qu'il s'agit de l'immeuble où les époux avaient établi leur dernière résidence conjugale et des meubles meublants qui le garnissent, à condition que le conjoint survivant y ait maintenu sa résidence ou ait été contre sa volonté empêché de le faire et que l'attribution de cet usufruit soit conforme à l'équité.

Pour certains membres, cette disposition n'est pas tout à fait claire, même après lecture du rapport du Sénat (rapport de M. Cooreman, p. 37).

La question se pose de savoir si le dernier membre de phrase (« et que l'attribution de cet usufruit soit conforme à l'équité ») s'applique tant au cas où le conjoint survivant a continué à habiter la dernière résidence conjugale qu'au cas où il aurait été contre sa volonté empêché de le faire.

Tous les membres sont d'accord pour estimer que le pouvoir d'appréciation joue pleinement dans le second cas, le conjoint survivant ayant pu être contraint de quitter la résidence conjugale, bien que la séparation de fait ne lui soit pas imputable. Le texte ne laisse aucun doute sur ce point.

Mais pour le premier cas, cela paraît au premier abord moins évident. Après un échange de vues, les membres estiment cependant que le pouvoir d'appréciation en équité doit également être admis dans le premier cas: le conjoint survivant qui a continué à habiter la dernière résidence conjugale peut en effet être également l'époux « coupable » qui y a maintenu sa résidence parce qu'il y exerçait sa profession (p. ex. exploitation d'un magasin, d'une pharmacie), ce qui lui a permis de continuer à subvenir aux besoins de sa famille. Dans ce cas, le juge doit garder toute liberté d'appréciation quant au caractère réservataire de l'usufruit du logement familial, nonobstant l'existence de donations ou de legs.

Vu l'importance de cette question et parce que le rapport du Sénat est assez vague sur ce point, l'auteur du présent rapport a pris contact avec son collègue du Sénat afin de déterminer si cette position est bien conforme à celle de la commission du Sénat.

Il est apparu que la commission sénatoriale partageait le point de vue de la commission de la Chambre.

Les modalités d'imputation de la réserve (Introduction, III, b) ne posent pas de problèmes particuliers. En cas d'existence d'un enfant, par exemple, l'usufruit réservataire sera, le cas échéant, imputé pour la moitié sur la réserve de cet enfant et pour l'autre moitié sur la quotité disponible. S'il y a trois enfants ou plus, la proportion sera de $\frac{3}{4} - \frac{1}{4}$.

L'article 915bis, § 3, prévoit la possibilité de priver le conjoint survivant, par testament, de la quotité réservée.

Le sens général de cette disposition est clair et a été exposé dans l'analyse générale (Introduction, III, c).

La phrase finale suscite toutefois des questions. Elle est libellée comme suit: « et pour autant que depuis cet acte les époux n'aient plus repris la vie commune ».

L'hypothèse est donc celle d'une séparation de fait (ayant, au moment du décès, une durée de plus de six mois), d'une procédure au cours de laquelle le prémourant a réclamé, par un acte judiciaire (citation, requête, conclusions) une résidence séparée et, enfin, d'un testament par lequel le prémourant prive le conjoint survivant de sa réserve. Il s'agit d'un ensemble de conditions étroitement liées qui doivent être réunies au cours d'une même période. Tel est le sens de la phrase finale: en effet, il peut y avoir diverses périodes de séparation de fait. C'est ainsi que les époux

van feitelijke scheiding voorkomen, zo bvb. kunnen de echtgenoten tijdelijk gescheiden zijn gaan leven drie jaar vóór het overlijden, en gedurende een periode van één jaar, tijdens welke periode er bij gerechtelijke akte inderdaad een afzonderlijke verblijfplaats werd gevraagd, en inderdaad een testament werd gemaakt tot ontneming van de reserve. Wanneer de echtgenoten dan terug zijn gaan samenwonen vervalt dat alles, precies krachtens de slotbepaling van artikel 915bis, § 3, eerste lid.

Wanneer de echtgenoten achteraf opnieuw gescheiden zouden gaan leven, dient, opdat de reserve aan de langstlevende zou ontnomen worden, het hele complex van voorwaarden opnieuw te zijn vervuld: meer dan 6 maanden feitelijke scheiding op het ogenblik van het overlijden, een gerechtelijke akte tot toekenning van een afzonderlijke verblijfplaats, een testament tot ontneming.

Eenvoudiger gezegd: zowel de gerechtelijke akte als het testament moeten dateren uit de periode van feitelijke scheiding die lopende was op het ogenblik van het overlijden. Of anders gezegd, de slotzinsnede van het eerste lid van § 3 slaat op het gehele lid. Om misverstand te vermijden heeft uw rapporteur deze visie voorgelegd aan de rapporteur in de Senaat, nu in het Senaatsverslag daaromtrent geen uitsluitsel te vinden is.

Ook hier lijkt de zienswijze van de Kamercommissie overeen te stemmen met die van de Senaat.

Opgemerkt zij nog dat de rechter hier geen appreciatiebevoegdheid heeft: indien de voorwaarden vervuld zijn, verliest de langstlevende echtgenoot zijn voorbehouden gedeelte.

Een lid is van oordeel dat het in strijd is met de beginselen van het Burgerlijk Wetboek en nl. met het begrip en de idee zelf van een reserve, dat die reserve aan de langstlevende echtgenoot kan ontnomen worden.

Hij maakt de vergelijking met het voorbehouden gedeelte van de afstammelingen, waar de familiebanden en de affectiviteit toch zeer gering kunnen zijn, zonder dat de mogelijkheid om de reserve te ontnemen bestaat.

Hierop wordt geantwoord dat wij toch van héél ver komen, en dat in het oorspronkelijk ontwerp zoals het door de Senaat was aangenomen van geen voorbehouden gedeelte voor de langstlevende echtgenoot sprake was. Het is de Kamercommissie die, ingevolge een amendement van Mevr. Ryckmans-Corin, deze reserve heeft ingevoerd. Het is niet zo gemakkelijk geweest om de Senaatscommissie ervan te overtuigen deze reserve te aanvaarden. Het is onmogelijk gebleken zonder dit correctief, nl. de mogelijkheid om, onder zeer strenge voorwaarden, die reserve te ontnemen.

Bovendien wordt de aandacht van de Commissie gevestigd op het feit dat ook de Kamercommissie in een correctief had voorzien, nl. de uitsluiting van erfrecht (en dus ook van reserve) in geval van feitelijke scheiding of van een eis tot echtscheiding of scheiding van tafel en bed mits bewijs dat de feitelijke scheiding of het instellen van die eis te wijten waren aan een zware fout van de langstlevende echtgenoot (tekst Kamer 1976, art. 745bis, § 9, 3°).

Men kan er over discussiëren welk correctief het beste is, doch in elk geval komt de regeling zoals aangenomen door de Senaat als aanvaardbaar voor. Men vergeet niet dat onder het huidige stelsel de langstlevende echtgenoot willekeurig van elk erfrecht kan worden beroofd. En ten slotte moet nog worden onderstreept dat de langstlevende volgens het nieuwe artikel 205bis van het Burgerlijk Wetboek zelfs bij scheiding van tafel en bed en bij bestaan van kinderen uit het huwelijk, zijn recht op levensonderhoud tegenover de nalatenschap van de eerststervende behoudt.

Artikel 24 wordt aangenomen met 13 stemmen en 1 onthouding.

peuvent, par exemple, trois ans avant le décès, avoir habité séparément, et ce pendant un période d'un an, au cours de laquelle une résidence séparée a effectivement été réclamée par acte judiciaire et au cours de laquelle un testament a effectivement été fait en vue de priver le conjoint de sa réserve. Si les époux reprennent la vie commune, toutes ces mesures deviennent caduques, précisément en vertu de la disposition finale de l'article 915bis, § 3, premier alinéa.

Si les époux se sont, ultérieurement, séparés une nouvelle fois, il faudrait, pour que le conjoint survivant soit privé de la réserve, que l'ensemble des conditions soit à nouveau rempli: une séparation de fait de plus de 6 mois à la date du décès, un acte judiciaire en vue d'obtenir une résidence séparée, un testament privant le conjoint survivant de sa réserve.

Ou, plus simplement, l'acte judiciaire tout comme le testament doivent dater de la période de séparation de fait en cours au moment du décès. Autrement dit, la dernière partie de la phrase qui constitue le premier alinéa du § 3 se rapporte à l'ensemble de cet alinéa. Afin d'éviter tout malentendu, votre rapporteur a soumis cette interprétation à son collègue du Sénat, puisque le rapport du Sénat ne donne pas de précisions à ce sujet.

A cet égard également, le point de vue de la commission de la Chambre semble être conforme à celui du Sénat.

Il convient de faire observer en outre que le juge n'a pas de pouvoir d'appréciation sur ce point: si les conditions sont remplies, le conjoint survivant est privé de sa réserve.

Un membre estime que le fait que le conjoint survivant puisse être privé de sa réserve est contraire aux principes du Code civil et, plus particulièrement, à la notion et à l'idée même de la réserve.

Il compare ce cas avec la réserve des descendants. Dans ce cas, les liens familiaux et l'affection peuvent s'être considérablement relâchés sans que pour autant la réserve puisse être supprimée.

Il lui est répondu que dans ce domaine beaucoup de chemin a déjà été parcouru et que le projet initial, tel qu'il avait été adopté par le Sénat, ne prévoyait aucune réserve en faveur du conjoint survivant. C'est la commission de la Chambre qui, à la suite d'un amendement de Mme Ryckmans-Corin, a introduit cette réserve. Il n'a pas été facile de convaincre la commission du Sénat d'adopter la réserve. Cela s'est révélé impossible sans apporter le correctif consistant à permettre au testateur de priver le conjoint survivant de cette réserve dans des conditions très sévères.

L'attention de la commission est, en outre, attirée sur le fait que la commission de la Chambre avait, à l'époque, également prévu un correctif, à savoir l'exclusion des droits successoraux (et, partant, du bénéfice de la réserve) en cas de séparation de fait ou d'introduction d'une action en divorce ou en séparation de corps, lorsqu'il était établi que la séparation de fait ou l'introduction de l'action était due à une faute grave du conjoint survivant (texte Chambre 1976, art. 745bis, § 9, 3°).

On peut se demander quel est le meilleur correctif. La solution adoptée par le Sénat paraît cependant acceptable. Il ne faut pas perdre de vue qu'actuellement le conjoint survivant peut arbitrairement être privé de tout droit successoral. Enfin le nouvel article 205bis du Code civil permet au conjoint survivant, même séparé de corps, et même s'il existe des enfants issus du mariage, de conserver une créance alimentaire à charge de la succession du prémourant.

L'article 24 est adopté par 13 voix et une abstention.

Art. 25

Dit artikel past artikel 916 van het Burgerlijk Wetboek aan het reservatair erfrecht van de langstlevende echtgenoot aan.

Artikel 25 wordt eenparig aangenomen.

Art. 26

Dit is een nieuwe bepaling, waarbij artikel 917 van het Burgerlijk Wetboek wordt aangepast aan de specifieke regeling van de reserve van de langstlevende echtgenoot, nl. een reserve in vruchtgebruik. Zoals door het Senaatsverslag terecht wordt aangetoond heeft de keuzemogelijkheid van artikel 917 geen zin voor de langstlevende echtgenoot. Daarom wordt zij beperkt tot de reserve voorzien voor afstammelingen en bloedverwanten in opgaande lijn.

Artikel 26 wordt eenparig aangenomen.

Art. 27

Ook deze bepaling is nieuw. Zij houdt een wijziging in van artikel 918 van het Burgerlijk Wetboek: waar in de tweede zin van het artikel tot nu toe stond dat deze toerekening en inbreng niet kunnen worden gevorderd « door de andere erfgerechtigden in rechte lijn », wordt dit nu « door de erfgenamen aan wie de wet een voorbehouden erfdeel toekent ». M.a.w. de tekst wordt aangepast aan het feit dat naast erfgerechtigden in rechte lijn er nu ook een langstlevende echtgenoot kan zijn met een voorbehouden erfrecht.

Artikel 27 wordt eenparig aangenomen.

Art. 28

Dit artikel (nieuw art. 1094 Burgerlijk Wetboek) is gedeeltelijk een omwerking van artikel 25 zoals dat door de Kamer in 1976 was aangenomen; gedeeltelijk is het volledig nieuw.

Hier zij verwezen naar wat bij de algemene uiteenzetting werd gezegd over de uitbreiding van het beschikbaar gedeelte tussen echtgenoten (Inleiding, VI).

Het artikel voorziet twee gevallen:

- 1) Er zijn afstammelingen van de eerststervende.

Wanneer de langstlevende echtgenoot bij schenking of testament de volle eigendom van het beschikbaar gedeelte heeft gekregen (zie art. 913 Burgerlijk Wetboek), behoudt hij zijn vruchtgebruik op het overige deel van de nalatenschap, behoudens andere beschikking vanwege de erflater.

- 2) Er zijn geen afstammelingen:

Ook hier is het zó dat indien de langstlevende echtgenoot giften in volle eigendom heeft ontvangen, hij voor het overige zijn vruchtgebruik behoudt, evenals zijn rechten in volle eigendom in het gemeenschappelijk vermogen, opnieuw behoudens andere beschikking.

In geval er een « andere beschikking » is vanwege de schenker of testateur, die de rechten van de langstlevende heeft beperkt tot de geschonken of gelegateerde goederen, dan behoudt de langstlevende natuurlijk zijn voorbehouden gedeelte, en kan hij op grond daarvan « opeisen hetgeen noodzakelijk is om die reserve aan te vullen », in voorkomend geval volgens de waarde van die reserve in kapitaal.

Art. 25

Cet article adapte l'article 916 du Code civil en fonction de la qualité d'héritier réservataire qui est reconnue au conjoint survivant.

L'article 25 est adopté à l'unanimité.

Art. 26

Il s'agit d'une disposition nouvelle qui adapte l'article 917 du Code civil en fonction du caractère spécifique de la réserve du conjoint survivant (réserve en usufruit). Le rapport du Sénat précise à juste titre que l'option prévue à l'article 917 ne présente aucun intérêt pour le conjoint survivant. C'est pourquoi elle est limitée à la réserve prévue pour les descendants et les ascendants.

L'article 26 est adopté à l'unanimité.

Art. 27

Cette disposition est également nouvelle. Elle modifie l'article 918 du Code civil. La deuxième phrase de cet article, qui prévoyait que cette imputation et ce rapport ne pourront être demandés par les « autres successibles en ligne directe », deviendrait « par les héritiers au profit desquels la loi fait une réserve ». Le texte est donc adapté en fonction du fait que le conjoint survivant devient héritier réservataire au même titre que les successibles en ligne directe.

L'article 27 est adopté à l'unanimité.

Art. 28

Cet article (nouvel art. 1094 du Code civil) est en partie entièrement nouveau et en partie une refonte de l'article 25 qui avait été adopté par la Chambre en 1976.

On se reportera sur ce point à ce qui a été dit dans l'analyse générale du projet au sujet de l'extension de la quotité disponible entre époux (Introduction, VI).

L'article prévoit deux cas:

- 1) Le prémourant laisse des descendants.

S'il a reçu par donation ou testament la quotité disponible en pleine propriété (cf. art. 913 du Code civil), le conjoint survivant conserve son usufruit sur le surplus de la succession, sauf disposition contraire du testateur.

- 2) Le prémourant ne laisse pas de descendants.

Dans ce cas également, s'il a reçu des libéralités en pleine propriété, le conjoint survivant conserve son usufruit sur le surplus de la succession, ainsi que ses droits en pleine propriété dans le patrimoine commun, de nouveau sauf disposition contraire.

S'il y a de la part du donateur ou du testateur une « disposition contraire » qui limite les droits du conjoint survivant aux biens donnés ou légués, ce dernier conserve naturellement sa réserve et peut, sur la base de cette disposition, « exiger le complément nécessaire pour parfaire sa réserve, le cas échéant d'après la valeur de celle-ci en capital ».

Dat zal dus hierop neerkomen dat, wanneer uit een berekening blijkt dat de reserve in vruchtgebruik een kapitaalwaarde heeft die groter is dan de waarde in volle eigendom van de door hem aan de langstlevende echtgenoot geschenken of gelegateerde goederen, de langstlevende echtgenoot dit bijkomend bedrag (in geld of in natura) zal kunnen opeisen.

Door de Minister wordt de opmerking gemaakt dat het artikel 1094 van het Burgerlijk Wetboek, zoals het was aangenomen door de Kamer (art. 25) vooral gewijzigd is op aandringen van de Raad van State, die een andere redactie heeft aanbevolen, teneinde duidelijk te bepalen dat de giften die in eigendom zijn gedaan aan de langstlevende echtgenoot niet in mindering komen op zijn verder erfelijk aandeel in vruchtgebruik, tenzij de eerststervende dit uitdrukkelijk zou hebben beschikt. En in elk geval behoudt de langstlevende zijn reserve.

Artikel 28 wordt eenparig aangenomen.

Artt. 29 en 30

Deze artikelen zijn nieuw. Zij beogen de artikelen 1096 en 1097 van het Burgerlijk Wetboek aan te passen aan de wet van 14 juli 1976 betreffende de huwelijksvermogensstelsels.

Door die wet werd immers de veranderbaarheid van het huwelijksvermogensstelsel tijdens het huwelijk ingevoerd. O.m. betekent dit dat bij een nieuw huwelijkscontract de echtgenoten elkander nieuwe schenkingen kunnen doen.

Nu bepaalt artikel 1096 van het Burgerlijk Wetboek dat schenkingen tussen echtgenoten tijdens het huwelijk gedaan altijd herroepbaar zijn. Er zou twijfel kunnen ontstaan of schenkingen tussen echtgenoten die tijdens het huwelijk bij (wijziging van) huwelijkscontract worden gedaan, onder die regel vallen.

Om elke twijfel daaromtrent uit te sluiten wordt hier voorgesteld uitdrukkelijk in artikel 1096 de schenkingen tijdens het huwelijk bij huwelijkscontract gedaan van deze regel uit te sluiten. Daarom de invoeging « anders dan bij huwelijkscontract gedaan ».

Doch in het Burgerlijk Wetboek gold nog een andere belangrijke regel, nl. die van artikel 1097: echtgenoten mogen elkaar tijdens het huwelijk niet bij één enkele akte, schenking of testament, wederkerig begiftigen. Dit heeft natuurlijk te maken met de volstreekte herroepbaarheid van schenkingen tussen echtgenoten (cfr. De Page, VIII, uitg. 1944, n° 766).

Daartegenover wordt door de wet van 14 juli 1976 en m.n. door de nieuwe artikelen 1394 tot 1396 van het Burgerlijk Wetboek mogelijk gemaakt dat de echtgenoten door een wijziging van hun huwelijksvermogensstelsel, elkander tijdens het huwelijk inderdaad bij eenzelfde akte wederzijdse giften doen. Om de tekst van artikel 1097 in harmonie te brengen met deze nieuwe bepalingen, wordt in dit artikel uitdrukkelijk bepaald dat het verbod van wederzijdse giften bij één enkele akte niet geldt voor een huwelijkscontract.

Men kan erover discussiëren of deze wijzigingen strikt noodzakelijk waren, gelet op de dan toch duidelijke bepalingen van de wet van 14 juli 1976. Doch met het oog op de harmonisering van de wetgeving zijn zij ongetwijfeld aanvaardbaar.

De artikelen 29 en 30 worden eenparig aangenomen.

Art. 31

Door dit artikel, dat reeds voorkwam in het door de Kamer in 1976 aangenomen ontwerp (art. 26) wordt arti-

Cela revient donc à dire que, si un calcul fait apparaître que la réserve en usufruit a une valeur en capital qui est supérieure à la valeur en pleine propriété des biens qui lui ont été donnés ou légués, le conjoint survivant pourra exiger un complément (en espèces ou en nature) égal à la différence entre ces deux valeurs.

Le Ministre fait observer que l'article 1094 du Code civil, tel qu'il avait été adopté par la Chambre (art. 25), a surtout été modifié à la demande instante du Conseil d'Etat. Celui-ci avait recommandé de donner à cette disposition une autre formulation, afin de préciser que le conjoint survivant peut recevoir des libéralités en pleine propriété et que les libéralités faites en propriété à l'époux survivant ne seront pas imputées sur la part successorale qu'il recueillera ultérieurement en usufruit, sauf dispositions contraire du pré-mourant.

L'article 28 est adopté à l'unanimité.

Art. 29 et 30

Ces articles sont nouveaux. Ils visent à adapter les articles 1096 et 1097 du Code civil à la loi du 14 juillet 1976 relative aux régimes matrimoniaux.

Cette loi a en effet introduit le principe de la mutabilité du régime matrimonial en cours de mariage. Cela signifie notamment que les époux qui concluent un nouveau contrat de mariage peuvent se faire de nouvelles donations.

Or, l'article 1096 du Code civil prévoit que toutes donations faites entre époux pendant le mariage sont toujours révocables, et il n'est pas évident que cette règle s'applique aux donations entre époux qui sont faites pendant le mariage par contrat de mariage ou par une modification du contrat de mariage.

Pour éliminer tout doute à ce sujet, il est proposé d'exclure expressément de cette règle, à l'article 1096, les donations qui sont faites pendant le mariage par contrat de mariage. D'où l'insertion des mots « autrement que par contrat de mariage ».

Cependant, le Code civil contient encore une autre règle importante : celle qui est inscrite à l'article 1097 et en vertu de laquelle les époux ne peuvent, pendant le mariage, se faire aucune donation mutuelle et réciproque par un seul et même acte (donation ou testament). Cette interdiction est évidemment à mettre en rapport avec la révocabilité absolue des donations entre époux (cf. De Page, VIII, éd. 1944, n° 766).

En revanche, la loi du 14 juillet 1976 et notamment les nouveaux articles 1394 à 1396 du Code civil permettent aux conjoints de se faire, en cours de mariage, en apportant une modification à leur régime matrimonial, des donations réciproques par un même acte. Pour mettre le texte de l'article 1097 en concordance avec ces nouvelles dispositions, il est expressément prévu à cet article que l'interdiction des donations réciproques par un seul acte ne s'applique pas au contrat de mariage.

Il est permis de s'interroger sur la nécessité réelle de ces modifications, étant donné les dispositions très claires de la loi du 14 juillet 1976. Cependant, en vue d'une harmonisation de la législation, elles sont incontestablement admissibles.

Les articles 29 et 30 sont adoptés à l'unanimité.

Art. 31

Cet article, qui figurait déjà dans le texte adopté par la Chambre en 1976 (art. 26), abroge l'article 1098 du Code

kel 1098 van het Burgerlijk Wetboek opgeheven. Dit artikel gaf aan de echtgenoot in tweede huwelijk, wanneer er kinderen van de eerststervende waren uit een vorig huwelijk, een merkelijk kleiner beschikbaar gedeelte.

Wat de bescherming van de kinderen uit een vorig huwelijk betreft zij hier verwezen naar artikel 745*quinquies*, §§ 2 en 3, evenals naar het nieuwe artikel 203 en naar artikel 1465 van het Burgerlijk Wetboek.

Artikel 31 wordt eenparig aangenomen.

Art. 32

Door dit artikel wordt een nieuw tweede lid ingevoegd in artikel 1287 van het Gerechtelijk Wetboek betreffende de voorafgaande overeenkomst in geval van voorgenomen echtscheiding bij onderlinge toestemming.

Aan de echtgenoten wordt hierbij opgelegd een overeenkomst vast te leggen met betrekking tot het erfrecht van de langstlevende echtgenoot en zijn reserve, voor het geval één van hen zou overlijden vooraleer de echtscheiding definitief is geworden door overschrijving in de registers van de burgerlijke stand.

Artikel 32 wordt eenparig aangenomen.

Art. 33

Artikel 745*quater* en *quinquies* Burgerlijk Wetboek regelen de omzetting van het vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot. Wanneer die echtgenoot alleen maar een vruchtgebruik heeft, zou er geen onverdeeldheid zijn, en zou er twijfel mogelijk zijn of het gunstige registratierecht van 1 % (verdelingsrecht) kan worden toegepast. Om elke twijfel daaromtrent weg te nemen wordt deze bepaling ingevoegd.

Artikel 33 wordt eenparig aangenomen.

Art. 34

Dit artikel strekt ertoe de wet van 16 mei 1900 betreffende het erfstelsel van de kleine nalatenschappen aan te passen, zowel aan onderhavig ontwerp als aan de wet van 14 juli 1976 betreffende de huwelijksvermogensstelsels (art. 1446 Burgerlijk Wetboek, volgens hetwelk de langstlevende zich bij de verdeling van het gemeenschappelijk vermogen bij voorrang o.a. de gezinswoning en het aldaar aanwezige huisraad kan doen toekennen).

Artikel 34 wordt eenparig aangenomen.

Art. 35

Dit artikel houdt de overgangsbepalingen in.

Hier zij verwezen naar wat daaromtrent bij de algemene uiteenzetting werd gezegd (Inleiding, VIII).

Wat de aanvulling van de overeenkomst opgelegd door artikel 1287 van het Gerechtelijk Wetboek betreft is geen uitleg te vinden in het verslag van de Senaatscommissie. Het gaat hier natuurlijk om het beding dat in artikel 32 van het ontwerp (nieuw tweede lid art. 1287 Gerechtelijk Wetboek) wordt voorgeschreven.

Uit de tekst blijkt dat de echtgenoten niet verplicht zijn die aanvulling te doen.

Men kan zich afvragen wat er zal gebeuren wanneer de echtgenoten dat niet hebben gedaan, en één van hen tijdens de procedure overlijdt. Naar de mening van uw rapporteur dient dan gewoon te worden vastgesteld dat de echtgenoten niet gescheiden zijn, en zij hun erfrecht tegenover elkander

civil. Cet article attribuait au conjoint en deuxième nocés une quotité disponible nettement moindre si le prémourant avait des enfants issus d'un précédent mariage.

En ce qui concerne la protection des enfants issus d'un précédent mariage, il convient de se référer à l'article 745*quinquies*, §§ 2 et 3, ainsi qu'au nouvel article 203 et à l'article 1465 du Code civil.

L'article 31 est adopté à l'unanimité.

Art. 32

Cet article insère un alinéa 2 (nouveau) dans l'article 1287 du Code judiciaire, relatif à la convention préalable en cas de procédure de divorce par consentement mutuel.

Il impose aux conjoints de conclure une convention, au sujet de l'exercice des droits successoraux du conjoint survivant et de sa réserve pour le cas où l'un d'eux décéderait avant que le divorce ne soit devenu définitif par transcription sur les registres de l'état civil.

L'article 32 est adopté à l'unanimité.

Art. 33

Les articles 745*quater* et *quinquies* du Code civil règlent la conversion de l'usufruit du conjoint survivant. Si celui-ci n'avait qu'un usufruit il n'y aurait pas d'indivision, de sorte que l'on pourrait se demander s'il convient d'appliquer le droit d'enregistrement favorable de 1 % (droit de partage). Cette disposition a été insérée pour dissiper les doutes sur ce point.

L'article 33 est adopté à l'unanimité.

Art. 34

Cet article vise à adapter la loi du 16 mai 1900 relative au régime successoral des petits héritages tant au présent projet qu'à la loi du 14 juillet 1976 relative aux régimes matrimoniaux (art. 1446 du Code civil en vertu duquel, lors du partage du patrimoine commun, le conjoint survivant peut se faire attribuer par préférence notamment l'immeuble servant au logement de la famille avec les meubles meublants que le garnissent).

L'article 34 est adopté à l'unanimité.

Art. 35

Cet article contient les dispositions transitoires.

Il convient de se référer en l'espèce à l'analyse générale du projet (Introduction, VIII).

Le rapport de la Commission du Sénat ne donne aucun éclaircissement sur la possibilité de compléter la convention imposée par l'article 1287 du Code judiciaire. Il s'agit évidemment de la clause visée à l'article 32 du projet (nouvel alinéa 2 de l'article 1287 du Code judiciaire).

Il ressort du texte que les époux ne sont pas tenus de compléter ce règlement.

On peut se demander ce qu'il adviendra lorsque les époux ne l'auront pas fait et que l'un d'eux viendra à décéder au cours de la procédure. Votre rapporteur estime que, dans ce cas-là, il convient simplement de constater que les époux ne sont pas divorcés ni séparés et qu'ils conservent

volledig behouden, onder voorbehoud van het recht aan de eerststervende toegekend om, mits de voorwaarden van § 3 van het nieuwe artikel 915*bis* vervuld zijn, de andere te onterven.

Artikel 35 wordt eenparig aangenomen.

Verscheidene leden van de Commissie dringen er nog op aan dat een ernstige inspanning zou worden gedaan om de rechtsonderhorigen op behoorlijke wijze betreffende de nieuwe wetgeving voor te lichten.

III. Eindstemming

Het ontwerp wordt eenparig aangenomen.
Dit verslag wordt eenparig goedgekeurd.

De Rapporteur,

F. BAERT

De Voorzitter,

L. REMACLE

ERRATUM

Art. 8

In het nieuw artikel 745*bis*, § 2, 2e en 3e lijn, leze men :
« de artikelen 366, § 1, 2°, 747 en 766 ».

intégralement leurs droits successoraux l'un à l'égard de l'autre, sous réserve du droit reconnu au prémourant de déshériter son conjoint pour autant que les conditions prévues au § 3 de l'article 915*bis* nouveau soient remplies.

L'article 35 est adopté à l'unanimité.

Plusieurs membres de la commission insistent pour qu'un effort sérieux soit fait afin d'informer convenablement les justiciables des dispositions de la nouvelle loi.

III. Vote final

L'ensemble du projet est adopté à l'unanimité.
Le présent rapport est approuvé à l'unanimité.

Le Rapporteur,

F. BAERT

Le Président,

L. REMACLE

ERRATUM

Art. 8

Au nouvel article 745*bis*, § 2, 2e et 3e lignes lire : « aux articles 366, § 1er, 2°, 747 et 766 ».